

สัมพันธภาพระหว่างไทยกับมลายูในสมัยแรก

(พ.ศ. ๑๘๑๓ - ๒๓๕๒ หรือ ค.ศ. ๑๒๘๐ - ๑๘๐๙)

คาบสมุทรมลายูนับเป็นดินแดนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ทำให้สามารถควบคุมเส้นทางทะเลระหว่างอินโดจีนกับจีน และเป็นศูนย์กลางของการค้าและการติดต่อระหว่างประเทศในภาคตะวันออกเฉียงใต้กับยุโรป "การเข้าครอบครองจุดสำคัญบนฝั่งแหลมมลายู โดยเฉพาะในบริเวณใกล้กับตอนใต้สุดของแหลม เป็นความใฝ่ฝันของบรรดาผู้ที่แสวงหาความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ทางทะเลซึ่งประชิดกับตะวันออกเฉียงใต้ของอาเซีย"

ชาวมลายูเรียกชื่อแหลมของตนว่า "ตะมะมลายู" เมื่อดูตามลักษณะภูมิศาสตร์ มลายูเป็นแหลมที่ตั้งอยู่ในระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย มีอาณาเขตทางทิศเหนือจรดประเทศไทย ทิศใต้จรดทะเลและช่องแคบสุมาตรา ทิศตะวันออกจรดทะเลจีนและมหาสมุทรแปซิฟิก ทิศตะวันตกจรดช่องแคบมะละกาและมหาสมุทรอินเดีย อาณาเขตที่ติดต่อกับไทยนั้น กำหนดตั้งแต่คอคอดกระ ในเขตอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ลงไปถึงปลายแหลมตันจองคาโตะ หรือแหลมโรมาเนีย ทางตะวันออกเฉียงใต้ไปประมาณ ๓๕๐ ไมล์^๒

^๑ Kenneth Scott Latourette. A Short History of the Far East (New York: Macmillan, 1954) p.282, "The possession of strategic points on its coast, especially near its southern tip, has been the ambition of those peoples who have sought the mastery of the sea approaches to the east of Asia."

^๒ กรมศิลปากร, รวบรวมเพลงคนตรีประวัติศาสตร์ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายู (พระนคร: ร.พ. พิมพ์, ๒๔๔๕) หน้า ๒ - ๓

เดิมแหลมนี้เป็นป่า ภูเขา และแหล่งซังน้ำเป็นตอน ๆ มีพวกชาวป่าชาว
 คอย อาศัยอยู่ประปราย ไคแกชนเผ่ากายักซี (พวกยักซ์) ซาไก (Sakai)
 เซียมัง (Semang) ๓ เผ่านี้เราเรียกว่าพวกเงาะ และพวกโอรังลาไวค
 หรือพวกชาวน้ำ (Malay Sea Gypsies) หรืออีกนัยหนึ่งคือพวก "มลายูเก่า"
 นั้นเอง ปัจจุบันมนุษย์ทกลาวถึงนักยังคงเหลืออยู่ แต่ไคหลบเล่เข้าไปอยู่ตามเทือกเขา
 ตอนกลางแหลมมลายู ในสมัยแรกแหลมนี้ชื่อเรียกว่า "สะการามาเซ็น" หรือ
 "ทะเลเค็ม"^๑

สำหรับชนชาติไทยนั้น ไคอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๕๐๐
 โดยทยอยกันมาเรื่อย ๆ จากเมืองละโว้ (นคร ศรีธรรมราช) ชุมพร และไชยา
 เพราะมีสาเหตุหลายอย่าง เช่น ถูกรุกรานจากจีน หรือเพื่อหาถิ่นที่อุดมเนื่องจากมี
 พลเมืองเพิ่มขึ้น หรือเพื่อหนีภัยโรคระบาด และคอย ๆ อพยพเข้ามาเป็นเวลานาน
 นับพันปี หนังสือประวัติศาสตร์มลายูเรียกพวกชนชาติไทยดั้งเดิมว่าสยาม แอสลิ
 (Siam asli) ชนชาติดังกล่าวนี้มาตั้งบ้านเมืองอยู่บนฝั่งแม่น้ำยะโฮร์ เมืองหนึ่ง
 บนฝั่งแม่น้ำปาหังอีกเมืองหนึ่ง เรียกว่า เมืองคังคานคร และเมืองคลังแกวหรือ
 คลองแกว หรืออีกชื่อหนึ่งว่าเมืองคังคายู (คังคยู) นักประวัติศาสตร์ชาวต่างประเทศ
 บางท่านให้ความเห็นว่า เมือง "คลังแกว หรือ คลองแกว" นี้ น่าจะตรงกับคำว่า
 "วรวารี" ซึ่งเป็นชื่อเมืองประเทศราชถวายคนไม่เงินทองของไทย ดังที่ไคอ้างไว้
 ในกฎมณเฑียรบาล^๒

^๑ พระยาสมันตร์บูรินทร ปาฐกถาเรื่องการเป็นอยู่ในมลายู (ใน ปาฐกถา
 ของผู้แทนราษฎร เรื่องสภาพของจังหวัดต่าง ๆ, พระนคร: ร.พ.ไทยเซชม, ๒๔๗๔)

หน้า ๒๐๘

^๒ กรมศิลปากร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓ - ๑๔

เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยรุ่งเรืองขึ้น ชนชาติไทยก็ตกอยู่ในอำนาจการปกครอง
 ของศรีวิชัยด้วย ครั้นอาณาจักรน่านเจ้าล่ม คนไทยในเมืองนครศรีธรรมราช
 ไครรวบรวมชนชาติไทยตั้งเมืองพัทลุง เมืองตานี (เมืองปัตตานี) และเมืองปาหังขึ้น
 มีเจ้าไทยองค์หนึ่งทรงพระนามว่า "ราชาจันทร์" เป็นผู้นำ ภายหลังราชาสะลันหรือ
 สุราม แห่งเมืองกลิงคราษฎร์ ในประเทศอินเดีย เขารุกรานถึงเมืองคลองแก้ว
 ราชาจันทร์ ไครยกทัพไทยออกไปต้านทานแต่พ่ายแพกลับมาราชาสุรามจึงสั่งให้ทำลาย
 เมืองกงคานครและเมืองคลองแก้วเสีย แล้วยังไครรุกรานต่อไปถึงแคว้นธรรมสั๊ก อัน
 เป็นชื่อเก่าแก่ของดินแดนตั้งแต่ตอนปลายแหลมมลายูขึ้นมาจนถึง เมืองนครศรีธรรมราช
 สันนิษฐานว่า คงจะเพี้ยนมาจากคำว่า "ธัมมาโสภ" เขาใจว่า เมืองนครศรีธรรมราช
 ซึ่งมีชื่อเดิมว่า "ธรรมมาโสภ" ไครรับชื่อนี้มาพร้อม ๆ กับศาสนาพุทธจากลังกา หรือ
 อินเดีย ก็คงจะเห็นไควว่า เจ้าผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชทรงพระนามว่า "ศรี
 ธรรมมาโสภ" ต่อมาทุกพระองค์ เมื่อถึงสมัยพวกมลายูอพยพเข้ามาในดินแดนส่วน
 อาณาเขตธรรมมาโสภคงจะลบล้าง และคงไม่ได้หมายถึงดินแดนตลอดแหลมตั้งแต่ก่อน
 หนึ่ง ชื่อแคว้นที่ชาวมลายูเรียกก็สั้นลงด้วย คือเรียก "ธัมมาสั๊ก" เพี้ยนเป็น "ตัมสั๊ก"^๑

ต่อมาชาวชวาบางพวก ซึ่งไครรับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ซึ่งชาวอินเดียนำไป
 เผยแพร่ไว้พากันอพยพมาอยู่ นำขนบธรรมเนียม วิทยาการ และศาสนามาเผยแพร่ใน
 ดินแดนตอนนั้น ต่อมาจึงมีชนชาติอื่น ๆ พากันอพยพเข้ามา ส่วนชนชาติมลายูนั้นสันนิษฐาน
 ว่า สืบเชื้อสายมาจากชวานำกับชาวชวาและชาวไทยจากเมืองนครศรีธรรมราช และ
 ตั้งภูมิลำเนาอยู่ริมฝั่งทางตอนใต้ของแหลม พวกนี้ไครชื่อว่าพวก "มลายูใหม่" การ
 อพยพข้ามฟากนี้เริ่มเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๑๐๒๔ (ค.ศ. ๔๘๑) ชื่อสะการามาเชื่อก็นสูญไป

^๑ ก็ อยู่โพธิ์ ประวัติศาสตร์การเสียดินแดนสยามในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
 ๔ ครั้ง (พระนคร: ร.พ.สยามบรรณาการ, ๒๔๘๑) หน้า ๒๕ - ๓๐

เปลี่ยนเป็นเรียก "แดนคิมมลายู" ตามชื่อการอพยพข้ามฟากของชาวชวา^๑

ถึงแม้ว่า ชนชาติไทยจะตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนก็ตาม แต่ที่ถูกพวกชนชาวชวา ในเกาะสุมาตรา ซึ่งอพยพเข้ามาในภายหลัง เรียกว่าพวก "รากษส"^๒ ทั้งนี้ นักศึกษาและนักวิจัยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีชาวตะวันตกได้พบความจริงว่า ชนชาติชวาเรียกชาวไทยว่ารากษสนั้น เป็นการแสดงความดูหมิ่นเหยียดหยาม อันที่จริงชนชาติไทยในสมัยนั้น มีอารยธรรมและความเจริญไม่ด้อยกว่าชนชาวชวา และ อาจจะมีอารยธรรมสูงกว่าอีก

ในตอนต้นคริสตศตวรรษ ชาวอินเดียบางพวกซึ่งเดินทางทำการค้าขาย ระหว่างประเทศอินเดียและจีน มักจะจอดเรือที่ปากแม่น้ำในแหลมมลายู เพื่อหาที่ผูก ทอง และสินค้าป่า บางพวกก็แล่นเรือผ่านช่องแคบมะละกาไปยังเกาะต่าง ๆ ของ อินโดนีเซีย และภาคตะวันออกของแหลมอินโดจีน ชาวอินเดียได้เปิดเมืองท่าสำหรับ ทำการค้าของตนขึ้นบนปากแม่น้ำเมอร์บอค (Merbok) ในรัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) และแห่งอื่น ๆ บนฝั่งตะวันตก จึงปรากฏว่าพ่อค้าชาวอินเดียได้มาเป็นใหญ่อยู่ใน ประเทศต่าง ๆ หลายแห่ง ชาวอินเดียพวกนี้ส่วนมากมาจากภาคใต้ของประเทศ และ นับถือพุทธศาสนานิกายไท่ ดังปรากฏว่า ได้พบพระพุทธรูปโบราณตามที่ต่าง ๆ ใน อินโดจีน ซึ่งเป็นศิลปะแบบอมราวดี ส่วนดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแหลม มลายู ปรากฏว่ามีราชอาณาจักรมลายูเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น อาณาจักรลังกาสุกะ (Langkasuka) และอาณาจักรเคดาห์ (Kedah) ซึ่งบางแห่งถือว่าเป็นอาณาจักร เดียวกัน

^๑ พระยาสมันตรัฐบุรินทร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๕

^๒ James low, Tr, Marong Mahawongsa: The Keddah Annals

อาณาจักรลังกาสุกะ

มีอาณาเขตตั้งแต่สงขลา ลงไปถึงแม่น้ำสายบุรีในจังหวัดปัตตานี บางครั้งก็อาจขยายดินแดนขึ้นไปถึงนคร ศรีธรรมราช หรือถึงอ่าวบ้านดอนในสุราษฎร์ธานี ศูนย์กลางของอาณาจักรคงอยู่ที่จังหวัดปัตตานี เพราะมีอ่าวใหญ่ ไซจอกเรือไค้ และมีเส้นทางทะเลที่ติดต่อกับดินแดนทางฝั่งตะวันออกของมลายู อาณาจักรลังกาสุกะนี้ คงจะเป็นอาณาจักรเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่ง เพราะตามหลักฐานของจีนซึ่งเขียนขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗ - ๘ กล่าวไว้ว่า อาณาจักรนี้ตั้งขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษแรก ๆ จดหมายเหตุจีนยัง ไค้กล่าวต่อไปว่า

“เมืองหลวงของประเทศลังกาสุกะ มีกำแพงอิฐล้อมรอบนคร มีป้อมคูและประตูบสองชั้น กอปรด้วยปราสาทราชมณเฑียร พระเจ้าแผ่นดินทรงคาดเข็มขัดทองและใส่ภูทอกด้วย มักเสด็จขึ้นช้างเป็นราชพาหนะ แวกล้อมด้วยขงทิว แซ่ปัด (จามร) กลองและรมขาว (เสวตฉัตร) กับพระองค์เป็นราชอิสริยยศ”^๑

อาณาจักร เคคาห

เป็นอาณาจักรทางฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือ มีศูนย์กลางอยู่บนฝั่งแม่น้ำเมอร์บอก (Merbok) เริ่มมีความสำคัญขึ้นหลังคริสต์ศตวรรษที่ ๓ หลักฐานทางอินเดียนกล่าวว่าเมืองท่าของเคคาหหรือไทรบุรี เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ แคนักปราชญ์บางท่าน รวมอาณาจักร เคคาหและลังกาสุกะเข้าด้วยกัน หนังสือมะโรงมหาวงศ์ พงศาวดารเมืองไทรบุรี กล่าวถึงประเทศลังกาสุกะจา เป็นเมืองที่มะโรงมหาวงศ์สร้างขึ้น^๒ และชาวเมืองคงจะนับถือศาสนาฮินดูหรือพุทธ

^๑ พระยาอนุমানราชชน, แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๔๘๗) หน้า ๓๐๕

^๒ James low, pp. 4-15

ศาสนา และบูชาเทวรูปด้วย จึงเข้าใจกันว่ามะโรงมหาวงศ์คงมาจากเมืองลังกา หรือภาคใดภาคหนึ่งของอินทูลสถาน บางทีก็เข้าใจว่า เป็นผู้แทนซึ่งกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ส่งมา พรอมถวายทูต เพื่อเดินทางไปขอเจ้าหญิงราชธิดาแห่งจักรพรรดิกุบไลขานมา เป็นมเหสี ตามพงศาวดารนั้นเล่าไว้เป็นนิยายว่า

"ราชาแห่งเมืองหฺรัม^๑ (Rum) โปรดให้แต่งกองสำเภา เพื่อนำโอรสไป ทำพิธีวิวาห์มงคลกับธิดาเจ้ากรุงจีน มีอำมาตย์ขอมะโรงมหาวงศ์กำกับไป ฝ่ายครุฑ ของแขกอินทูล ไม่ต้องการให้เจ้าชายแขกอิสลามไปได้ธิดาเจ้าหญิงจีน จึงลักพาธิดา เจ้ากรุงจีนไปไว้ใต้อู่เกาะลังกา แล้วไปหาตามกองสำเภาแตกอับปางลง แล้วยุ อำนาจลิตที่พระอาทิตย์ทรงกำหนดไว้มันกาลให้เจ้าชายแขกลอยไปขึ้นที่เกาะลังกา แล้วไปเฝ้าเจ้าหญิงจีน ส่วนอำมาตย์มะโรงมหาวงศ์ก็ไปขึ้นบกที่ไคไทร (เกาะ) ตรงจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองไทรบุรี แล้วสร้างเมืองลังกาสุกะขึ้น"

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เชื่อว่าอาณาจักร เคคาหนกับลังกาสุกะนี้ เป็นอาณาจักร เดียวกัน ยังได้อ้างหลักฐานจาก น.ส.พ. บางกอกใหม่ ฉบับลงวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ คัดข่าวจาก น.ส.พ. ไทมไนประเทศอังกฤษ ซึ่งลงข่าวเรื่องคอกเตอร์ เวลส์ไป ชุคคนโบราณสถานและโบราณวัตถุแถวเมืองไทรบุรี ตรงที่เขาเข้าใจว่าเป็นประเทศลังกา สุกะ ปรากฏว่าได้พบโบราณวัตถุ มีเงินตรา ศิลาจารึก และเครื่องรูปพรรณทองคำ^๒

อาณาจักร เคคาหน บางแห่งก็เรียกเพี้ยนไปเป็นคิลาห์ (Kilah) หรือ คาทาห์ (Kataha) และกล่าวว่าเป็นเมืองหลวงทางฝั่งตะวันตกของแหลมมลายู

^๑ เมืองหฺรัมนี้ (Rum) สันนิษฐานว่า เป็นชนชาติทางตะวันออกของอินทูลสถาน

^๒ พระยาอนุমানราชชน, หน้า ๓๐๕

ขึ้นกับอาณาจักรศรีวิชัย เรียกเจ้านครองวาเป็น "กษัตริย์แห่งคาทาทและศรีวิชัย"^๑
 แหลมมลายู คงจะแยกเป็นประเทศน้อย ๆ หลายประเทศสืบมาช้านาน
 ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๓ - ๗ เป็นระยะที่อาณาจักรพุนันในภาคใต้ของลุ่มแม่น้ำ
 โขง มีอำนาจรุ่งเรืองมากที่สุด และควบคุมการค้าระหว่างอินเดียนและจีน อาณาจักร
 ทั้งหลายในมลายู ก็คงตกอยู่ใต้อาณาจักรของพุนัน จนราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒
 อาณาจักรนี้ถูกอาณาจักร เจนละของพวกกัมพูชาโจมตีจนแตกสลาย^๒

อาณาจักรศรีวิชัย

ในราว พ.ศ. ๑๒๐๐ ก็เกิดมีอาณาจักรใหญ่ขึ้นอาณาจักรหนึ่งคือ อาณาจักร
 ศรีวิชัย (พ.ศ. ๑๒๐๐ - ๑๔๐๐) แต่จะตั้งราชธานีอยู่ที่ไหน ยังเป็นปัญหาอยู่ ทาง
 อินเดียนเชื่อว่าตั้งอยู่ในแหลมมลายูตรงที่เป็นเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ซึ่งใน
 ศีลาจารึกเรียกว่าเมือง "ตามพวลิงค หรือ ตามพวลิงเคศวร" (Tamralinga)
 หรือที่เมืองไชยา ซึ่งในศิลาจารึกเรียกว่า "เมืองกรหิ" (Grahi) แต่เคาเงอน
 ทางจีนกล่าวว่า ตั้งราชธานีอยู่ ณ เมืองปาเลมบัง ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของ
 เกาะสุมาตรา^๓ เป็นอาณาจักรทางพุทธศาสนา หลักฐานทางจีนเรียกอาณาจักรนี้ว่า
 "เจลิโฟเจ" (Che-Li-Fo-Che) หรือ ซี่หลี่หุคี่ และว่าใต้แม่น้ำเจ้าพระยา

^๑ R.O. Winstedt, edited. Malaya: The Straits settlement and The Eederated and Unfederated Malay state. (London: Constable & Co., 1923) p.127

^๒ ยอช เซเคส์, ราชอาณาจักรทะเลใต้ (พระนคร: บริษัทสมเกียรติ, ๒๔๘๓) หน้า ๑๔

^๓ ลายพระหัตถ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีใต้ออกกับ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชรัตนจักรวาทิศวงศ์ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ ใน สาส์นสมเด็จ เล่ม ๒ (พระนคร: ร.พ. ศุภสภา, ๒๕๐๔) หน้า ๑๗๕ - ๒

ปกครองอาณาจักรมลายู (Jambi) ทางตอนกลางของสุมาตรา^๑ หนังสือไศเลนทร วงศ์ ของพวกอินเดียนายไต เรียกว่า ประเทศ "ชาวกะ" (Javaka) แต่จกหมาย เหตุอาหรับเรียกว่าประเทศ "ซบัก" (Zabag) หรือ "ซาบะกะ" เมื่อพิเคราะห์ดู ความที่กล่าวถึงภูมิประเทศ เห็นได้ว่า เป็นอาณาเขตแห่งเดียวกันทั้งสิ้น

ในปี พ.ศ. ๑๑๘๗ (ค.ศ. ๖๔๔) ประเทศมลายู (หรือที่เรียกว่า มินังกะบอ เวลานั้น) ไศลงทูตไปประเทศจีน ต่อมาอีก ๒๖ ปี ใน พ.ศ. ๑๒๑๓ (ค.ศ. ๖๗๐) ศรีวิชัยก็ส่งไปบ้าง ครั้นต่อมาอีกศตวรรษหนึ่ง เมื่อราชวงศ์ไศเลนทร ครองกรุง ศรีวิชัย ก็มีนโยบายที่จะขยายอำนาจทางทะเล เพื่อจะควบคุมเส้นทางคาเชนเดียวกับพูนัน ใน พ.ศ. ๑๓๑๘ (ค.ศ. ๗๗๕) มีหลักฐานว่าอาณาจักรศรีวิชัยได้เข้ามามี อิทธิพลอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช เพราะมีโบราณสถานสำคัญทางพุทธศาสนา ที่ สร้างขึ้นที่เมืองนี้หลายแห่ง โดยกษัตริย์แห่งศรีวิชัยมีพระราชโองการให้สร้างขึ้น ศีลา จารึกจากเมืองกาลาสัน ปี พ.ศ. ๑๓๖๒ (ค.ศ. ๘๑๙) ก็กล่าวว่าศรีวิชัยได้แผ่ราช อาณาเขตไป จนถึงภาคเหนือของแหลมมลายูและเกาะชวา^๒

ปรากฏหลักฐานว่า เมืองไทรบุรีหรือเคดาห์ ได้กลายเป็นเมืองสำคัญทาง ตอนเหนือของอาณาจักรศรีวิชัย ส่วนทางตอนใต้ก็มีเมืองปาเลมบัง เป็นศูนย์กลาง เพราะฉะนั้น อาณาจักร ศรีวิชัยจึงควบคุมทั้งทางตอนเหนือและตอนใต้ของช่องแคบ สุมาตรา เรื่องซึ่งเกินทางคาชาระหว่างอินเดียนและจีน ก็ต้องจอดแวะที่ไทรบุรีและ ปาเลมบัง เมืองท่าเหล่านี้จึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะใญ่กษัตริย์การค้าโดย เฉพาะไทรบุรีนั้น ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๙ ก็ได้กลายเป็นเมืองท่าสำคัญที่พวก พ่อค้าอาหรับมารับสินค้าจากจีนไปจำหน่าย ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ นั้น ทาง

^๑ ยอช เซเกส, หน้า ๑๕

^๒ ยอช เซเกส, ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๒ (พระนคร: ร.พ. โสภณพิพิธวรรณการ, ๒๔๗๒) หน้า ๘

ตอนใต้ของจีนเกิดกระแสน้ำสาย การค้ากับต่างประเทศจึงหยุดชงักลง บรรดาพ่อค้า
ต่างชาติไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาจอดแวะที่เมืองท่า เพราะเหตุนี้ ศูนย์กลางการค้า
จึงเปลี่ยนที่จากเมืองท่าทางชายฝั่งตอนใต้ของจีน โดยเฉพาะเมืองกวางตุ้ง มา
อยู่ที่ไทรบุรี^๑

ระหว่างปี พ.ศ. ๑๕๔๔ - ๑๖๒๓ (ค.ศ. ๑๐๐๕ - ๑๐๘๔) ศิลาจารึกจาก
ภาคใต้ของอินเดียแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักร ศรีวิชัยกับราชวงศ์โจฟ
ของชาวทมิฬ บางคราวก็เป็นไมตรีกัน บางคราวก็เป็นศัตรูต่อกัน ต่อมาไม่นานการ
แผ่อำนาจและวิศาษาของอาณาจักร ศรีวิชัย ไปกระทบกระทั่งกับพวกโจฟบนฝั่ง
โคโรแมนเดล (Coromandel Coast) ในปี พ.ศ. ๑๕๗๓ (ค.ศ. ๑๐๓๐) ตามศิลา
จารึกที่เมืองตันจอร์ (Tanjore) พระเจาราเชนทร โจฟที่ ๑ รัชชนะอาณาจักร ศรีวิชัย
ตลอดจนเมืองขึ้นของศรีวิชัย บนเกาะสุมาตราและชวา ตลอดจนประเทศต่าง ๆ บน
๒ ฝั่งของแหลมมลายู เช่น เมืองปะหัง ตรังกานู กลันตัน พัทลุง ตามพรลิงค (นคร
ศรีธรรมราช) คุรท (ไชยา) ลังกาสูกะ^๒ ฯลฯ

ความเสื่อมของอาณาจักร ศรีวิชัย

อาณาจักร ศรีวิชัย เริ่มเสื่อมลงเป็นลำดับในรอบ ๑๐๐ ปี ต่อมา เจา ยู กัว
(Chau Ju Kua) จเรการค้านอกประเทศของจีน ได้บันทึกไว้ใน พ.ศ. ๑๗๖๔
(ค.ศ. ๑๒๒๕) ถึงการสลายตัวของอาณาจักร ศรีวิชัย ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ว่าเนื่อง
มาจากความไม่สงบภายใน และเนื่องจากได้รับการรุกรานจากอาณาจักรใหม่ทาง

^๑ F.J. Moorhead, A History of Malaya and Her Neighbours.

(London: Longmans, Green & Co., 1957) Vol I, p.61

^๒ ยอช เซเกส, ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ หน้า ๑๐

ตอนเหนือของสุมาตรา ตลอดจนอาณาจักรทางตอนเหนือของแหลมมลายู^๑ ในปี พ.ศ. ๑๗๗๓ (ค.ศ. ๑๒๓๐) กษัตริย์แห่งเมืองตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ซึ่งเป็นเมืองขึ้นที่มีอำนาจที่สุดของศรีวิชัยในแหลมมลายู ทรงพระนามว่า "จันทรภาณุ"^๒ ก็แข็งเมือง ยึดได้ ครหิ (ไชยา) เมืองขึ้นของศรีวิชัย และได้ยกกองทัพไปช่วยพวกทมิฬตีเมืองลังกาถึง ๒ ครั้ง (พ.ศ. ๑๗๕๐ - ๑๘๑๓) แต่ไปปราชัยย่อยยับ จันทรภาณุเองต้องสิ้นพระชนม์ในสงคราม เปิดโอกาสให้พระเจ้าหัมบูรุก กษัตริย์ในราชวงศ์ชัมชปาหิต (แปลว่า ผลมะตูมขม) แห่งชวาตะวันออก ซึ่งทรงมุ่งหมายจะตีกรุงศรีวิชัยมานานแล้ว ยกมาตีเกาะสุมาตราและแหลมมลายู ในขณะเดียวกันพระเจ้ารามคำแหง ซึ่งได้เป็นใหญ่อยู่ในบริเวณดูแลนำเจ้าพระยาทางตอนเหนือ ก็ทรงแนะพระราชอาณาเขตลงมาตามคาบสมุทรมลายู จนถึงเมืองนครศรีธรรมราช ในราว พ.ศ. ๑๘๒๓^๓ การโจมตีของกษัตริย์ทั้งสององค์เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันคือทั้งทางเมืองหลวงและบรรดาประเทศราชทั้งหลาย เป็นเหตุให้อาณาจักรศรีวิชัยอันเคยรุ่งโรจน์มาในสมัยหนึ่ง ต้องสูญชื่อไป

^๑ Makepeace, Brooke and Braddell, One Hundred Years of Singapore. (London: John Murray, 1921) Vol.1, p.3

^๒ องค์เดียวกันกับที่มีพระนามปรากฏอยู่ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานพระพุทธรูปหินทราย ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๗๕ - ๑๗๘๕

^๓ ถัด รัตนพันธู์, "ปราชูถาเรื่อสฎาพของจ้งหวักพัทลุง" (ใน ปราชูถาของผู้นักราชฎาร เรื่อ สฎาพของจ้งหวักตาง ๆ, พระนคร: ร.พ.ไทยเชชม, ๒๔๗๕) หนา ๑

ในสมัยเดียวกันนี้ ในหนังสือสะยะระห์มลายู^๑ ได้กล่าวถึงอาณาจักรไทย
 แห่งหนึ่ง ซึ่งปรากฏนามว่า "สะหะรันนาวี" เป็นอาณาจักรใหญ่ มีหัวเมืองขึ้นทาง
 ทิศใต้ทั้งหมด พระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า "บูบันซา" แต่เมื่อลงพระนามในอักษร
 สาส์นถึงออกญาผละกา ไซพระนามว่า พระเจ้าวะคี พระองค์ได้โจมตีเมืองปาวี
 (อัครเจ) ซึ่งเป็นเมืองอันมั่งคั่ง และได้ชัยชนะ โดยอาศัยอุบายของแม่ทัพ สันนิษฐาน
 ว่าคงจะตรงกับรัชสมัยของพอขุนศรีอินทราทิตย์ หรือ พอขุนรามคำแหง และยังคง
 กล่าวต่อไปว่า เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๐๒ (ค.ศ. ๑๒๕๙) ได้เกิดสงครามระหว่างชาติไทย
 และชาติจาม ชาติจามแพ้อพยพหนีกลับไป ไทยก็ได้เมืองละโค้ว (นครศรีธรรมราช)
 ไว้เป็นกรรมสิทธิ์ตั้งแต่นั้นมา พวกจามหรือจำปาก็หมดศูนย์ไปจากแหลมมลายู เพราะ
 ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ขณะนั้นไทยได้แผ่อำนาจลงมาปกคลุมแหลมมลายูทั้งหมด ตลอด
 จนถึงสุมาตราด้วย

พระเจ้ารามคำแหงมหาราช ทรงขยายพระราชอาณาเขตในสมัยสุโขทัย

สมเด็จพระเจ้ารามคำแหงมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยซึ่งทรง
 พระปรีชาสามารถมาก ควรแก่การยกย่องว่าเป็นมหาราชเจ้าพระองค์หนึ่ง พระองค์
 ได้รบพุ่งปราบปรามบ้านเมืองใกล้เคียงเอาไว้ในอำนาจ ขยายอาณาเขตกรุงสุโขทัย
 ออกไปกว้างขวางถึงที่สุด ดังปรากฏในศิลาจารึก หลักที่ ๑ ตอนที่ ๔๒ ว่า

"...มีเมืองกว้างขวางหลาย ปราบเบียงตะวันออก รอคสระหลวงสองแคว
 ลุมบาจายสคาเทาฝั่งของ ถึงเวียงจันทน์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบียงหัวนอนรอกคนที่
 พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุท เป็นที่แล้ว

^๑ John Leyden, Tr., Malay Annals (London: Longman, 1821)

เมืองตะวันตก รอคเมืองฉอก เมือง... ดงขาวก็ สมุทรท่า เป็นแดน เชิงกินนอน
 รอคเมืองแพร เมืองน่าน เมืองพลัวพณผิงของ เมืองขวาเปี้ยที่แล้ว ปลุกเลี้ยง
 ผุงลูกบ้านลูกเมืองนั้น ชอบด้วยธรรมทุกคน"

โดยเหตุที่เขตเมืองนครศรีธรรมราชในครั้งนั้น กินตลอดไปทั่วแหลมมลายู
 รวมทั้งมะละกาและสิงคโปร์ เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า เมืองต่าง ๆ ในแหลมมลายู
 ก็คงตกอยู่ในความครอบครองของไทยทั้งหมด อันได้แก่ เมืองไทรบุรี กลันตัน
 ตรังกานู ปัตตานี ยะโฮร์ ปาหัง เประ และมะละกา

ปรากฏในจดหมายเหตุจีนแห่งราชวงศ์หมิงว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๘ (ค. ศ.
 ๑๒๙๕) อันเป็นปีที่ ๑๘ ในรัชสมัยของพระเจ้ารามคำแหงนั้น พระองค์ได้เสด็จ
 ยাত্রาทัพลงไปยังการจลาจลในแหลมมลายูทางภาคใต้ และพร้อมกันนั้น ก็ได้ทรง
 ส่งทูตไปเมืองจีน ซึ่งจดหมายเหตุจีนบันทึกว่า

"ในปี ๑๘๓๘ อาณาจักรเสียมโคตวายสาสน์เขียนเป็นตัวทอง ขอให้พระ
 มหาจักรีรับจีนส่งทูตไปยังเมืองนั้น ทูตที่นำคำขอนี้ เมื่อถวายสาสน์แล้วก็กลับไปทันที
 สมเด็จพระเจ้ากรุงจีนโปรดให้แต่งตั้งทูตของจีนไปควมกัน ชาวเมืองเสียมโคตวายสาสน์
 มากับมลายูเป็นเวลานาน ครั้นเมื่อทูตไปถึงก็ส่งบรรพทูตทันที ในรับสั่งพระเจ้ากรุงจีน
 ที่มิไปถึงชาวเมืองเสียมโคตวายสาสน์ กวาดห้ามมิให้ทำร้ายชาวมลายู เพื่อรักษาสัตย์คงได้
 สัญญาไว้กับพระเจ้ากรุงจีน"

ข้อความบางตอนในจดหมายเหตุนี้ แสดงว่าบรรดาเมืองขึ้นในมลายูของ
 ไทย คงจะได้อำนาจการปกครองขึ้น และคงเกรงว่าไทยจะลงไปปราบปราม จึงได้
 ใช้ออกาสขอความคุ้มครองจากจีนไปในเวลาเดียวกัน จนพระเจ้ากรุงจีนต้องยื่นมือ
 เขามาเกี่ยวข้อง

บรรดาหัวเมืองมลายูที่ขึ้นกับไทย และมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับไทยในสมัย
ต่อ ๆ มา เทาที่กล่าวถึงในพระราชพงศาวดาร ปรางค์เพียง ๒ - ๓ เมือง คือ
เมืองมะละกา ไทรบุรี และปัตตานี ซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่และมีความเจริญรุ่งเรืองมา
แต่ก่อน

มะละกา

005391

สภาพทางภูมิศาสตร์ของมะละกาในสมัยแรก ๆ เป็นที่ ๆ ไม่สู้จะอุดมสมบูรณ์
นัก ก่อนที่จะตั้งเป็นบ้านเมืองขึ้น บริเวณที่กล่าวไควว่าแทบจะเป็นที่รกร้าง มีเพียง
หมู่บ้านหาปลาเล็ก ๆ ซึ่งพวกชาวน้ำ (Malay sea Gypsies) อาศัยอยู่ ในระยะ
นี้ไทยกำลังมีอำนาจมากในแหลมอินโดจีน และหมู่บ้านเล็ก ๆ ในมะละกา ก็ขึ้นอยู่กับ
เมืองนครศรีธรรมราช^๑

แต่ที่มะละกากลายเป็นเมืองสำคัญขึ้นมา กล่าวไควว่า เป็นเรื่องบังเอิญมาก
กว่า คือมีเจ้าชาวองค์หนึ่งหนีศัตรูในราชวงศ์มัชปาหิต (Majapahit) ของสุมาตรา
มา เจ้าชาวองค์นั้นนามว่า "ปรเมศวร" (Parameswara) แต่บางแห่งกล่าววา
เป็นขุนนางผู้ใหญ่หนึ่งซึ่งหนีภัยสงครามกลางเมืองในชวา มาอยู่ที่สิงคโปร์ (Tumasik)
ซึ่งในขณะนั้นเป็นของไทย ขุนนางผู้นี้ได้รับการต้อนรับจากราชาสังคสิงค์ หรือสังขยัสังค
แห่งสิงคโปร์ เป็นอย่างดี ใ้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งการงานชั้นสูง แต่หลังจากอยู่
ที่เมืองนี้ได้ไม่นาน (บางแห่งกล่าววาเพียง ๔ วันเท่านั้น) ก็ฆ่าเจ้าเมืองตาย และ
ขับปกครองเมืองแทนอยู่เป็นเวลาห้าปี ในไม่ช้าคงจะเกรงวาไทยจะส่งกำลังไปปราบ
ปราบ เพราะเจ้าเมืองซึ่งถูกฆาตายนั้น มีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าเมืองปัตตานี
ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย เมื่อปรเมศวรได้ข่าวว่า ปัตตานียกทัพเรือจะมาแก้แค้น

^๑ พระบริหาร เพชธานี, พงศาวดารชาติไทย (พระนคร: สำนักงาน
ส.ธรรมภักดิ์, ๒๔๔๖) เล่ม ๔ หน้า ๓๕๔ - ๕

กรีบนี้ออกจากเมืองพร้อมกับผู้ติดตามประมาณ ๑,๐๐๐ คน เดินทางขึ้นไปตาม
ลำน้ำมัวร์ (Muar) โดยอาศัยการนำของพวกชาวนำ ประเมศวรจึงมาตั้งหลักแหล่ง
อยู่ที่เมืองมะละกา

แต่สมเด็จพระยาคำรง ฯ ทรงอธิบายถึงกำเนิดของเมืองมะละกา
แตกต่างไปว่า

"เรื่องเมืองมะละกา ใ้ความตามหนังสือของครอเฟ็คแตง เรื่องเมืองชวา
มลายู ว่าเดิมพวกแขกมลายูอยู่ที่เมืองมะนังกะเบาในเกาะสุมาตรา เมื่อคนที่เมือง
มะนังกะเบาหนาแน่น จึงมีมลายูพวกหนึ่ง อพยพกันข้ามมาตั้งอยู่ที่อุยงันตะ ซึ่งแปลว่า
ปลายแหลม คือแหลมมลายู เมื่อราว พ.ศ. ๑๓๐๘ (ค.ศ. ๑๖๖๕) ครั้นตั้งลงเป็น
ถิ่นฐานได้แล้ว จึงตั้งเป็นเมืองขึ้นและให้ชื่อว่าเมืองสิงคโปร์ อยู่มากกว่าชวามาคือ
เมืองสิงคโปร์ พวกมลายูสู้ไม่ไหว จึงอพยพหนีขึ้นมาข้างเหนือ ราว พ.ศ. ๑๓๕๐
(ค.ศ. ๑๖๐๗) มารวมกันอยู่ที่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีภูเขาอันเต็มไปด้วยต้นมะละกอ
เมื่อรวบรวมกันอยู่ไ้มั่นคงแล้ว จึงตั้งขึ้นเป็นเมือง เรียกชื่อเมืองมะละกา

อย่างไรก็ตาม เมื่อสร้างเป็นเมืองขึ้นแล้ว ในไม่ช้าก็ปรากฏว่าไ้เจริญ
ขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพทางการ เมือง
ประกอบกัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ J. Kennedy, A History of Malaya A.D.1400-1959 (New York:
St. Martin's Press,1962) p.1

^๒ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ, คำอธิบายพระราชพงศาวดารฉบับ
พระราชหัตถเลขา (พระนคร: ร.พ.ไทย, ๒๔๕๗) เล่ม ๑ หน้า ๘๔

สภาพทางภูมิศาสตร์

มะละกามีป้อมปราการทางธรรมชาติ และตั้งอยู่ตรงกลางช่องแคบพอลี อันเป็นเส้นทางสายตรงจากอินเดียไปจีน ทำให้มะละกาสามารถควบคุมเส้นทางนี้ได้ อย่างแท้จริงในภายหลัง^๑ อนึ่ง ที่ตั้งของมะละกาเป็นที่ ๆ พอลคาจากภาคตะวันออกเฉียงใต้สามารถแลกเปลี่ยนสินค้า กับพอลคาจากภาคตะวันตกไคงาย โดยอาศัยลมมรสุม คือ จากตะวันออกเฉียงใต้ พอลคาจะมาโดยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ นำสินค้าเครื่องเทศ ฝิ่นใหม่ เครื่องลายคราม ไหมบุก ทอง และดีบุก ซึ่งมาจากไทรบุรีและปะหัง ข้าว และพริกไทยจากสุมาตราและชวา ส่วนพอลคาจากตะวันตกซึ่งมาควยลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะนำ ฝิ่น และเครื่องแก้วจากยุโรปเข้ามา^๒

สภาพทางการเมือง

เมื่อปรเมศวรมาตั้ง เมืองใหม่ขึ้นที่มะละกาแล้ว ก็ได้ขอผนวมนนทบุรีไทยในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑^๓ แต่ต่อมา ปรเมศวรต้องการจะพ้นจากอำนาจไทย ซึ่งมีทางเดียวที่จะทำได้ คือ ต้องเป็นพันธมิตรกับจีน ให้จีนยอมรับว่าตนเป็นอิสระ ในเวลานั้น จีนกำลังอยู่ในสมัยราชวงศ์หมิง (Ming) ซึ่งส่งเสริม

^๑ E.W. Hutchinson, Adventurers in Siam in the Seventeenth Century. (London: The Royal Asiatic Society, 1940) p.20

^๒ Joanna Moore, The Land and People of Malaya and Singapore. (London: Adam and Charles Black, 1957) pp.17-18

^๓ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี, "สัมพันธ์ภาพกับชาวต่างประเทศยังผลประการใด แก่สถานการณ์แห่งประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๘๗) หน้า ๔๐

การค้าทางเรือ ที่สำคัญคือจีนต้องการแร่อำนาจเข้ามาในอาเซียมตะวันออกเฉียงใต้ จึงยินดีที่จะให้ความคุ้มครองแก่มะละกา

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นเวลาที่พวกตาร์ทาร์ (Tar Tar) มีอำนาจขึ้นทางภาคกลางของอาเซีย และขัดขวางการติดต่อทางบกตามเส้นทางคาบสมุทรไทรโยค เพราะฉะนั้น จีนก็เกิดความจำเป็น ต้องหันมาส่งเสริมการค้าทางทะเล ปรากฏว่าจักรพรรดิจีนแห่งราชวงศ์หมิง ได้ส่งขบวนเรือ มีแม่ทัพเรือคุมไป เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับดินแดนต่าง ๆ ในอาเซียหลายครั้งด้วยกัน ได้เดินทางไปจนถึงทะเลอาหรับ ผ่านอินเดียนเซีย การส่งขบวนเรือไปก็หวังประโยชน์ทั้งทางการค้าและการเมือง เพราะดินแดนที่ติดต่อไปเจริญสัมพันธไมตรีนี้ ถ้าหากยอมรับความเป็นใหญ่ของจีน จีนก็ให้ความคุ้มครอง และให้ความสะดวกทางการค้ากับจีน แต่ถ้าไม่ยอมรับจีนก็จะถือโอกาสปราบปราม

ใน พ.ศ. ๑๘๔๖ (ค.ศ. ๑๘๐๓) ขบวนเรือของจีนซึ่งมีแม่ทัพชื่อ ยินชิ่ง (Yin Ching) ได้เดินทางมาถึงมะละกา^๒ ซึ่งเป็นโอกาสของปรเมศวรที่จะขอความพิทักษ์จากจีน รายงานของจีนกล่าวว่า

"... ประเทศนี้ ไม่มีพระมหากษัตริย์ และไม่เรียกว่าอาณาจักร แต่เป็นเมืองขึ้นของสยาม ซึ่งต้องส่งทองคำเป็นบรรณาการแก่สยามเป็นประจำปี ๆ ละ ๔๐ ตำลึง...."^๓

^๑ F.J. Moorhead, p.119

^๒ Norton S. Ginsburg and Roberts, Malaya (Seattle: University of Washington Press, 1958) p.25

^๓ R.O. Winstedt, A History of Malaya (London: Luzac & Co., 1935) p.40 "...There was no king in the country and it was not called a kingdom but it belonged to Siam, to which it paid an annual tribute of forty taels of gold."

ปรเมศวรได้ส่งเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้าจักรพรรดิฉินใน พ.ศ. ๑๙๔๘ (ค.ศ. ๑๔๐๕) และได้รับแต่งตั้งจากองค์พระจักรพรรดิให้เป็นกษัตริย์แห่งมะละกา ซึ่งเท่ากับรับรองความเป็นเอกราชของมละกาคอย ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๙๕๑ (ค.ศ. ๑๔๐๘) มีแม่ทัพจีนคุมขบวนเรือมาอีกผู้หนึ่ง ชื่อ เซงโฮ (Cheng Ho) หรืออองสามโป (Ong Sam Po) เดินทางมามะละกา ขากลับแม่ทัพจีนผู้นี้พาปรเมศวรพร้อมด้วยภรรยาและบุตร กับบริวารอีก ๕๐๐ คน เดินทางไปเฝ้าจักรพรรดิฉิน^๑

ผลทางการเมืองก็คือ เมื่อจีนยอมรับรองมะละกา ไทยก็ไม่กล้าทำรุนแรง เปิดโอกาสให้มะละกาตั้งตัวได้ อย่างไรก็ตาม ปรเมศวรและเจ้าเมืองคนต่อ ๆ มา ก็ยังคงส่งเครื่องบรรณาการให้ไทยเป็นครั้งคราว จนถึงรัชกาลของมูซาฟาร์ ชาห์ (Muzaffar Shah)

สาเหตุที่ช่วยส่งเสริมความเจริญของมะละกาอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ เรื่องศาสนา เวลานั้นพวกมลายูยังถือพระพุทธศาสนาบาง ถือศาสนาพราหมณ์บ้าง แต่ศาสนาอิสลาม กำลังแพร่หลายมากทางตะวันออก มีคนถือศาสนานี้มากขึ้นทุกที ปรเมศวรซึ่งเดิมถือพระพุทธศาสนาลัทธิหินยานก็ได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามใน พ.ศ. ๑๙๕๗ (ค.ศ. ๑๔๑๔) โดยปรเมศวรได้แต่งงานกับเจ้าหญิงชาวมุสลิมแห่งเมืองปาไซ (Pasai) ในสุมาตราเหนือ ตอนนี้องปรเมศวรได้เปลี่ยนนามเป็นอิสกันดาร์ ชาห์ (Iskandar Shah)^๒ การเปลี่ยนศาสนามีผลทำให้พวกอิสลามซึ่งมีทั้งอินเดียนและอาหรับที่มากำชายทางเอเชียอาคเนย์ใช้มะละกาเป็นเมืองท่ามากขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและเพื่อเผยแผ่ศาสนา มะละกาจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม และเส้นทาง การเดินเรือค้าขายทางตะวันออกในรัชสมัยของเจ้าผู้ครององค์ที่ ๓ คือมูซาฟาร์ ชาห์

^๑ W.S. Morgan, The Story of Malaya (Singapore: Malaya Publishing House Ltd., 1956) p.23

^๒ J. Kennedy, pp.3-4

(Muzaffar Shah) มลกะกาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ปรากฏว่า ในสมัยของเจ้าผู้ครอง
องคน ได้เลิกใช้คำนำหน้านามว่า "มหาราช" ตามแบบฮินดู เปลี่ยนมาใช้ "สุลต่าน"
ตามแบบศาสนาอิสลามแทน

✓ ไทรบุรี

เป็นอาณาจักรอันเก่าแก่ ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแหลมมลายู เขตแดน
ทางเหนือติดกับปัลลิสและสงขลา ทางใต้ติดกับแม่น้ำเกรียน (Krian) ซึ่งเป็นแม่น้ำ
ที่แบ่งเขตแดนจากรัฐเประ ทางตะวันออกติดกับสงขลาและรามันท์ (ในปัตตานี)
ทางตะวันตกติดกับทะเลตรงของแคบมะละกา ไทรบุรีมีหมู่เกาะรวมอยู่ด้วย เกาะใหญ่
ที่สุดคือเกาะลังกาวิ มีพื้นที่ทั้งหมดราว ๓,๖๔๔ ตารางไมล์^๑

เมืองไทรบุรีมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เคดาห์ (Kedah) ซึ่งในภาษา
เปอร์เซีย แปลว่า "สถานที่" หรือ "ห้อง" ในภาษาอาหรับแปลว่า "ห้อง" หรือ
"งาน" แต่ในพงศาวดารเมืองไทรบุรีฉบับภาษาไทย แปลว่า "งานดอกไม้"^๒ พวก
มลายูบางคนยืนยันว่า ชื่อนี้ได้เกิดขึ้นภายหลัง คือเมื่อไทรบุรีได้หันกลับไปถือศาสนา
อิสลาม แท้จริงคำว่า "ไทร" นั้น เป็นชื่อที่ไทยเราตั้งให้ในสมัยที่ไทรบุรี ยังเป็น
พระราชอาณาเขตของไทยแต่ก็กล่าวบรรพ ก็จะได้เห็นได้จากคำที่ชาวเมืองไทรยัง เรียก
ยอดเขาเคดาห์ว่า "กุนงจโร" (Gunong Jerai) ซึ่งเป็นคำที่เพี้ยนมาจาก "ไทร"
นั่นเอง^๓

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ Encyclopaedia Britannica Vol.14 p.722

^๒ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒ (พระนคร: ร.พ.ไทย, ๒๔๕๗) หน้า ๖๘

^๓ ก็ อยู่โพธิ์, หน้า ๖๒

ไทรบุรี เป็นอาณาจักรพุทธศาสนาอันเก่าแก่ ซึ่งบางแห่งก็ว่าเป็นอาณาจักร
 เกี่ยวกับลังกาสุกะ มีผู้พบจารึกหลักแรกเป็นภาษาสันสกฤต ตัวอักษรแบบพวกรัลลวะ
 (Pallava) อันเก่าแก่ ซึ่งมีอายุถอยหลังไปราว พ.ศ. ๕๔๓ (ค.ศ. ๔๐๐) หลักที่ ๒
 พบใกล้ ๆ กับทรากสลักหักพังของวัดในพุทธศาสนาในสมารังไพร (Province
 Wellesley) จารึกไวบนแผ่นดินเหนียว เป็นภาษาสันสกฤต ตัวอักษรแบบอินเดีย
 ไท มีอายุราวคริสต์ศตวรรษที่ ๕ เป็นบันทึกถึงความสำเร็จในการเดินทางของ
 พุทธคุปต์ (Buddhagupta) นายเรือเดินทะเล ซึ่งมีถิ่นที่อาศัยในประเทศอินเดีย
 หรือชงไก^๑ นอกจากนั้นยังได้รับการกล่าวถึงในบันทึกการเดินทางของพวกอาหรับ
 และในศิลาจารึกที่นาคปะตัม (Nagapatam) และตันจอร์ (Tanjore) ใน
 คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ และ ๑๑ ตลอดจนในหนังสือวรรณคดีของชาว ก็บันทึกว่า เมืองนี้
 ไคญกอาณาจักรมัชปาหิทรุกรานใน พ.ศ. ๑๔๒๐^๒ (ค.ศ. ๑๓๗๗) อาจจะกล่าวได้ว่า
 ชื่อลังกาสุกะนี้ ยังคงเหลือให้เห็นเป็นเค้า เนื่องจากเกาะตอนนอกเมืองไทรบุรีก็มี
 ชื่อว่า "ลังกาวิ"

สันนิษฐานว่า แต่เดิมเมืองไทรบุรีคงจะเป็นที่อยู่ของไทยมาก่อน แต่เพราะ
 เหตุที่อยู่ห่างไกลออกไปจากเมืองหลวงมาก ช่างยังตั้งอยู่ชายทะเล จึงมักมีพวกมลายู
 เข้ามารบกวนเสมอ เช่น ปรากฏตามพงศาวดารมลายู^๓ ว่า ใน พ.ศ. ๑๗๔๔ ไทย
 กับมลายูไคตอสู้รบพุ่งกันควยชนุและหนาไม้ เขาใจว่าครั้งแรกพวกมลายูคงจะเข้ามา

^๑ F.J. Moorhead, p.51

^๒ Arnold Wright, editor, Twentieth Century Impressions of
 British Malaya abridged ed. (London: Lloyd's Greater Britain Publishing
 Co;1908), p.78

^๓ James Low, p.150

ตั้งบ้านเรือนอยู่บนฝั่งทะเลทางตะวันออกของแหลม กระจายไปตามอ่าวไทย ตั้งแต่สงขลา ตลอดไปจนถึงแหลมโรมาเนีย หรืออุจงคนะมลายู แต่ทั้งพวกมลายูและประเทศราชของมลายู ไคอยู่ใตการปกครองของไทยตลอดมา

ในราว พ.ศ. ๑๘๘๕ (ค.ศ. ๑๓๔๒) ได้มีประชาชนหมู่หนึ่งอพยพมาจากทางทิศตะวันตก มีหัวหน้าชื่อมะโรงมหาวงศ์ พงศาวดาร เมืองไทรบุรีอ้างวามาจากประเทศชอ รุม^๑ (Rum) เมื่อมะโรงมาตั้งมั่นแล้ว ก็มีพวกภาษสลงมาสมทบ กล่าวกันว่าพวกนี้เป็นชนชาติไทยเจ้าของถิ่นเดิม เพราะตามชื่อก็ดี ตามชื่อเท็จจริงก็ดี ปรากฏว่าเชื้อสายของชนเหล่านั้น ยังเรียกตนเองว่า "สามสาม" ซึ่งอาจมาจากคำว่า "สยามอิสลาม" ใช้เรียกเมื่อเขาริศ เพื่อหนีคกับคนไทยที่ยังถือศาสนาเดิม นอกจากนั้น ยังมีพวกที่พูดไทยแต่นับถืออิสลาม หรือพวกไทยอิสลาม แต่พูดภาษามลายูไม่ได้ ก็ยังมีเหลืออยู่เป็นพยาน^๒ ในเมืองไทรบุรีและสมารังไพโร (Province Wellesley) ภาษาพูดของชนเหล่านี้ มีทั้งภาษามลายูและภาษาไทยคละกันไป แม้ภายหลัง ประชาชนในแหลมมลายู จะได้เปลี่ยนศาสนา พวกนี้ไปถือศาสนาอิสลามแล้วก็ตาม ก็ยังมีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมหลายประการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน^๓ แม้ในเกาะปีนังเอง ก็ยังได้พบทราบกโบสถ์โบรานหลายแห่ง เทวรูปที่สำคัญ ๆ ของฮินดูและพระพุทธรูปต่าง ๆ อยู่ในที่ใกล้เคียงกัน กับทั้งได้พบหนังสือและจารึกเป็นภาษาไทย และสันสกฤต พบตัวอักษรอย่างเก่าที่เลิกใช้ไปแล้ว ซึ่งเขาใจว่าจะเป็ภาษาบาลี

^๑ ดูหน้า ๘ ในอาณาจักรเคคาท

^๒ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๗, ๑๒๐ รวม ๔ คราว (พระนคร: ร.พ. ไทย, ๒๔๖๘) หน้า ๑๔๔

^๓ กรมศิลปากร, หน้า ๑๕ - ๑๖

พวกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทรบุรีนั้นน้อยมาก แม่เจ้าของ
ดินเคิมซึ่งเป็นคนไทยจะไม่สามารถขับไล่ออกไปได้ แต่เมืองนครศรีธรรมราชของ
ไทย อันอยู่ติดต่อกันและมีความเจริญแล้ว ก็สามารถจะขับไล่ให้ถอยออกไปได้ แต่
ที่มีใครกระทำเช่นนั้น ก็เพราะพวกที่อพยพมาอยู่ใหม่น้อยขึ้นกับรัฐบาลกลางของสยาม
และสยามก็ได้อาศัยเมืองนครศรีธรรมราชเป็นกำลังสำคัญในการปกครองดินแดน
มลายูตลอดแหลม รวมทั้งไทรบุรีด้วย^๑

สมเด็จพระยาค่างฯ ทรงสันนิษฐานถึงประวัติของเมืองไทรบุรีไว้ว่า
“ดูเหมือนจะเป็นเมืองขึ้นของไทยมาแต่ครั้งสุโขทัย พวกที่ตั้งเมืองไทรบุรี
ก็น่าจะเป็นชนชาติไทยด้วยซ้ำไป เพราะในหนังสือพงศาวดาร เมืองไทรปรากฏว่า
เจ้าเมืองไทรคนแรกมีนามว่า พระองค์มหาวงศ์ และต่อมายังมีเจ้าเมืองที่เป็นนาม
ไทยอีกหลายคน เช่น พระองค์ศรีมหาวงศ์ พระองค์โพธิสัตว์ เป็นต้น โชคแต่เท่านั้น
ยังมีชื่อทองที่ ซึ่งแขกเรียกแต่แปลความไม่ออก เช่น “คลองแก้ว” เป็นต้น อันเป็น
ภาษาไทยแท้ ๆ ปรากฏอยู่ในหนังสือพงศาวดาร เมืองไทรก็หลายคำ ชาวเมืองไทร
แต่เดิมนับถือพระพุทธศาสนา วิชาของโบราณก็ยังปรากฏอยู่ พวกมลายูซึ่งเป็นชาว
เมืองสุมาตรา พึ่งอพยพเข้ามาอยู่ปะปนในชั้นหลัง และพวกเมืองไทรทั้งที่เป็นเชื้อไทย
และเชื้อมลายู พึ่งมาเข้ารับถือศาสนาอิสลามในครั้งกรุงเก่าเป็นราชธานีนี้เอง ทุกวัน
นี้ก็ยังมิชนเชื้อไทยเคิมอยู่ในแขวงเมืองไทร เป็นอันมาก ราษฎรชาวเมืองสกุลเป็นพวก
เชื้อไทยเคิมแทบทั้งนั้น คนพวกนี้มลายูเรียกว่า สามสาม นึกกับมลายูที่พูดได้แต่ภาษา
ไทย แต่ถือศาสนาอิสลามเหมือนกับแขก พวกสามสามนี้เชื่อไควว่าเป็นเชื้อสายสืบมา
แต่พวกไทยที่ลงไปตั้งเมืองไทรบุรี....”^๒

^๑ ก็ อยู่โพธิ์, หน้า ๖๖ - ๖๗

^๒ กรมพระยาค่างราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒ (พระนคร: ร.พ.ไทย, ๒๔๕๕) หน้า ๓๑๑ - ๒

หลักฐานในพงศาวดารไทรบุรีกล่าวว่า เจ้าเมืองคนที่ ๗ ได้เปลี่ยนไป
นับถือศาสนาอิสลาม และเรียกตนเองว่า "สุลต่านมุนฟานชะ"^๑

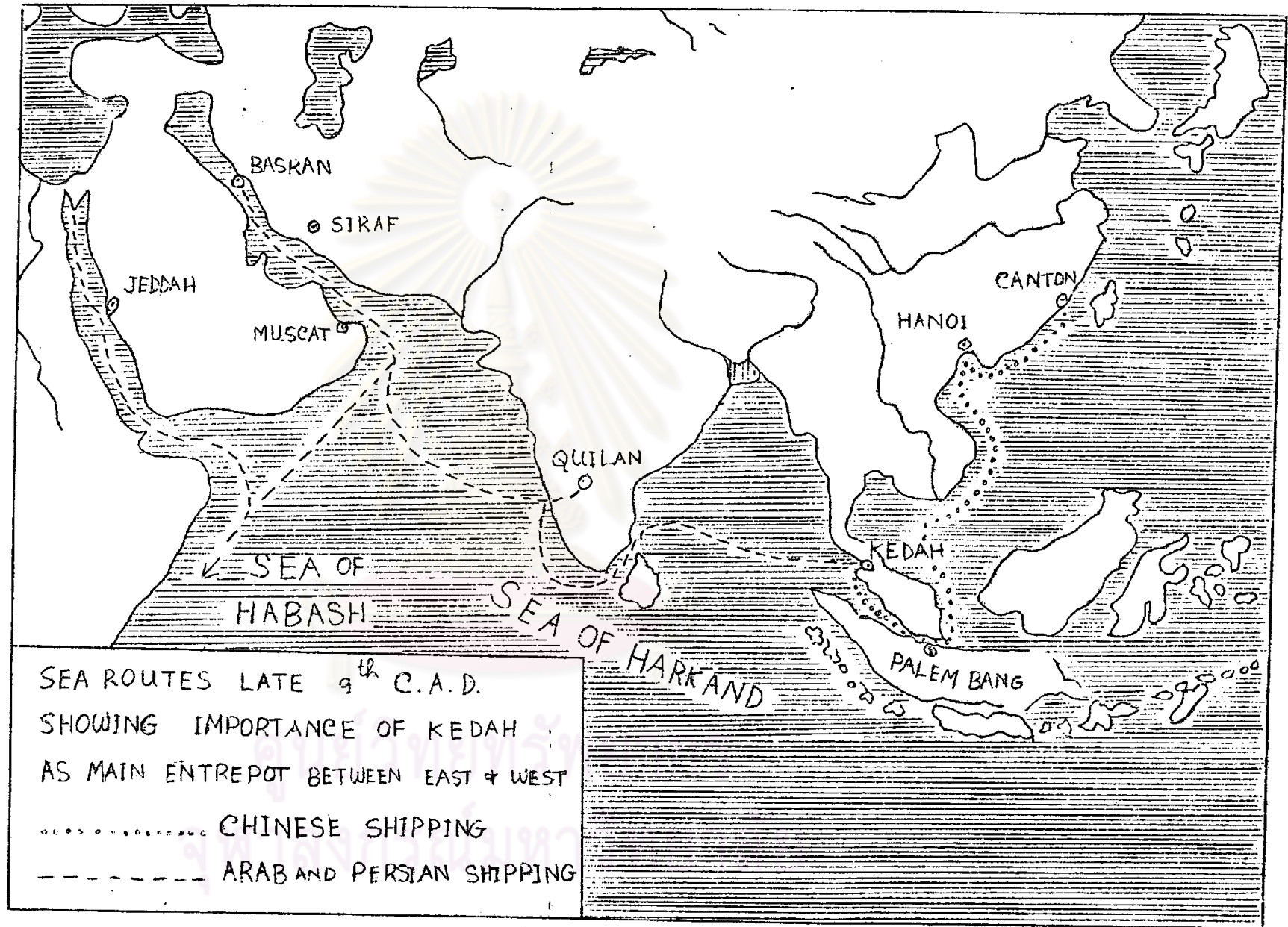
ความสำคัญของไทรบุรีในคริสต์ศตวรรษที่ ๙ และ ๑๐

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ไทรบุรีได้กลายเป็นเมืองท่าสำคัญไปในตอนปลาย
คริสต์ศตวรรษที่ ๙ และต้นศตวรรษที่ ๑๐ เนื่องจากได้เป็นศูนย์กลางของการค้า
ระหว่างอินเดียกับจีน นอกจากนี้ยังมั่งคั่งด้วยทรัพยากรธรรมชาติ คือ แร่ดีบุก
ทองคำ และเงิน อาบู ซายิด (Abu Zayd) ได้เขียนไว้ใน พ.ศ. ๑๔๕๕
(ค.ศ. ๘๑๒) ว่า ไทรบุรีเป็นศูนย์กลางของการค้าทาง งามซาง ไมสีก พอคจาจาก
อินเดียและตะวันออกเฉียง ก็นำสินค้า ผา เครื่องแก้ว เครื่องเทศ ฯลฯ เขามา
ขาย และในตอนคณ พ.ศ. ๑๔๘๓ (ค.ศ. ๘๔๐) อาบู ดูลาฟ (Abu Dulaf) ก็ได้
บรรยายถึง เมืองนี้ว่าเป็น "จุดเริ่มต้นของอินเดียและเป็นปลายทางของเรือจาก
เปอร์เซีย - อหรับ" กล่าวถึงตัวเมืองไทรบุรีว่าเป็นเมืองใหญ่ ล้อมรอบด้วยกำแพง
มีส่วนมาก มีลำธารหลายสาย มีหมู่บ้านล้อมรอบเมือง และตลาดเล็ก ๆ หลายแห่ง^๒

ไทรบุรีได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัยในสมัยเรืองอำนาจ และยัง
ได้ถูกรุกรานจากพวกทมิฬบนฝั่ง โฉฟ มณฑล (Coromandel Coast) ซึ่งเป็น
ศัตรูของศรีวิชัยด้วย เมื่อมะละกามีอำนาจขึ้นในศตวรรษที่ ๑๕ ไทรบุรีก็ตกเป็นเมือง
ขึ้นของมะละกาและของไทยสลับกันไป ครั้นมะละกาตกเป็นของโปรตุเกส ไทรบุรีก็ตก
เป็นของไทยโดยเด็ดขาด

^๑ พงศาวดาร เมืองไทรบุรี (ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒, พระนคร:
ร.พ.ไทย, ๒๔๕๗) หน้า ๗๐.

^๒ F.J. Moorhead, p.78

Moorhead, F. J. A History of Malaya and Her Neighbours. p. 78

ใน พ.ศ. ๒๐๕๕ (ค.ศ. ๑๕๑๒) บาร์โบซา (Barbosa) ได้เขียนถึง ไทรบุรีว่าเป็นอาณาจักรของไทย มีความรุ่งเรืองทางการค้าอย่างมาก เป็น "...ที่พักของเรือจำนวนนับมิได้ เป็นแหล่งการค้าทุกชนิด ณ ที่นี้มีเรือของพวกเขา แขนงมาจกทุกแห่ง ซ้ำยังเป็นที ๆ เพราะปลูกพริกไทยชนิดดีมาก ซึ่งจัดส่งไปยัง มะละกา จากนั้นก็ส่งต่อไปยัง เมืองจีน"

ฮอลันดาพยายามจะผูกขาดการค้ากับไทรบุรี ใน พ.ศ. ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) ทั้งสองฝ่ายก็โต้ตกลงทำสัญญาพาณิชย์ต่อกัน ครั้นถึง พ.ศ. ๒๑๖๒ (ค.ศ. ๑๖๑๘) ไทรบุรีก็ตกอยู่ใต้อำนาจของเมืองอัคแจ (Achin) ในเกาะสุมาตรา ซึ่งประสงค์ จะครอบครองการค้าและทำลายการแข่งขันค้าขายพริกไทย^๒ ระยะเวลาศาสนาอิสลาม ได้เข้าไปมีอิทธิพลในไทรบุรีอย่างเต็มที่ เมื่อเมืองอัคแจเสื่อมลง ไทรบุรีก็เป็นอิสระ อีก และสันนิษฐานว่าคงจะกลับเป็นเมืองขึ้นของไทยราชวงศ์กาลสมเด็จพะนเรศวร มหาราช และในราว พ.ศ. ๒๑๗๓ อีกครั้งหนึ่ง เพราะเมื่อเจ้าพระยาตากโหมจับ สมเด็จพระเชษฐาธิราชปลงพระชนมแล้วยกสมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ขึ้นเสวยราชย์ ได้ออกอุบายให้พระยาเสนาภิมุข (ยามาคา นากามาซา) คู่พวกอาสาญี่ปุ่นตั้งกรม ลงไปครองเมืองนครศรีธรรมราช มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยานคร ๗ ปกครองเมือง ในแหลมมลายูทั้งทะเลหนานอก (อ่าวเบงกอล) และหนานใน (อ่าวไทย) ปรากฏว่า

^๑ Sir R.O. Winstedt, Note on the History of Kedah. JMBRAS XIV, 3
Barbosa, ... described Kedah as
(December, 1936) p.155. "...an infinite number of ships-resort, trading
of all kinds of merchandise. Here comes many Moorish ships from all
quarters. Here, too, is grown much pepper, very good and fine which
is conveyed to Malacca, and thence to China."

^๒ J. Kennedy, p.68

เจ้าพระยานคร ฯ คนใหม่ ได้ปราบปรามเมืองปัตตานี ซึ่งมีกัณฑ์ ครังกาญู เป็นเมืองขึ้น เพราะกระตังกระเคื่องอยู่ก่อน และเชื่อว่า เมืองไทรบุรีคงจะอ่อนนอมต่อไทยควาย เพราะปรากฏในโคลงหลวงศรีมหาเศวตฉัตรพระเกียรติยศสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อกว่า พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) ว่า ยังมีเจ้าเมืองไทรบุรีถวายนมไม่ทองเงิน ทั้งไม่ปรากฏว่าไทยได้ยกทัพไปปราบปรามเมืองไทรบุรีเลยตลอดรัชกาลนี้^๑

ปัตตานี

อยู่ในราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ครั้งไทยตั้งราชธานีที่กรุงสุโขทัย ประชาชนพื้นเมืองของปัตตานี ส่วนแต่เป็นชนชาติไทยนับถือพุทธศาสนา เป็นพวกที่สืบเชื้อสายมาจากชนชาติไทยสายหนึ่งแห่งเมืองจางคานนคร และเมืองคลัง หรือคลองแก้ว (กั๋งคาญ) อันเป็นเมืองใหญ่ ตั้งอยู่ตอนปลายแหลมมลายู เกี่ยวกับเมืองทั้งสองนี้ประวัติศาสตร์มลายูกล่าวว่า ชนชาติไทยได้มาสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาล ประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว แต่ภายหลังได้ถูกเจ้าเมืองกลิงคราษฎร์จากอินเดีย ยกทัพมาตีและทำลายเมืองทั้งสองนี้เสีย ชนชาติไทยชาวเมืองทั้งสองนี้ จึงแตกฉานชานเข่นกระจัดกระจายกันออกไป ส่วนหนึ่งได้เข้ามายึดพื้นที่บริเวณเมืองปัตตานีเป็นภูมิลำเนา ครั้นต่อมาเมื่อราชอาณาจักรสุโขทัยตั้งมั่นคงแล้ว เมืองปัตตานี (ตานี) จึงเป็นเมืองหนึ่งในราชอาณาจักรสืบมา^๒

หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓ กล่าวถึงเมืองปัตตานีว่า "...ที่จริงเมืองปัตตานีเป็นเมืองขึ้นของสยามประเทศ มาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระรวงครองนคร

^๑ พระบริหาร เพชรธานี, หน้า ๔๐๔ - ๖

^๒ กองประสานราชการ, กรมมหาดไทย สภาพสังคม ๔ จังหวัดภาคใต้ (พระนคร: ร.พ. ส่วนท้องถิ่นกรมมหาดไทย, ๒๕๐๕) หน้า ๔

สุโขทัยเป็นราชธานี ชาวเมืองปัตตานีเดิมถือพระพุทธศาสนา ภายหลังจึงเข้ารีต
ถือศาสนาอิสลาม ... ประเพณีการปกครองเมืองปัตตานี เลือคนผู้หนึ่งในวงศ์ตระกูล
เจ้าเมืองซึ่งมีอายุมาก จนพ้นเขตที่จะมีบุตรได้ เป็นนางพระยาราชการ เมือง
สืบ ๆ กันมา ... ฟังเล็กประเพณีนี้ในชั้นกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี^๑

นับแต่ปี พ.ศ. ๒๐๖๐ (ค.ศ. ๑๕๑๗) เป็นต้นมา ปัตตานีได้เป็นเมืองใหญ่
และเจริญมาก มีอำนาจปกครองเหนือกลันตัน ตรัง กานู ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๐๖๖
(ค.ศ. ๑๕๒๓) ชาวโปรตุเกส ชื่อ อัลฟองโซ เกอ โซซา มารุกรานปล้นเมืองทำให้
อนแกลง ไทยจึงเข้าครอบครอง^๒ อย่างไรก็ตาม ปัตตานีในสมัยก่อนที่ชาวยุโรป
จะเข้ามามีอำนาจในอาเซียนั้น มีความเจริญรุ่งเรืองในการพาณิชย์มาก เคยเป็นที่
พักเรือซึ่งเดินทางมาจากอินเดีย อาหรับ ซวา ญี่ปุ่น จีน ตลอดจนภาคเหนือของไทย
ความเจริญของเมืองปัตตานีนั้นจะปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒
(พ.ศ. ๒๐๓๔ - ๒๐๗๒) เมื่อพระองค์ทรงทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับพระเจ้า
เอมมานูเอลแห่งโปรตุเกสแล้ว ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชาวโปรตุเกส
เข้าไปตั้งห้างทำการค้าขายในเมืองปัตตานีได้ ทำให้เมืองนี้กลายเป็นท่าเรือที่สำคัญ
บนแหลมมลายูอีกเมืองหนึ่ง เจริญรุ่งเรืองในการค้าและมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร
ธรรมชาตินานาชนิด จนเป็นที่สนใจแก่นานาชาติซึ่งนิยมการค้าขายทางทะเล ดังจะ
เห็นได้ว่า นอกจากพ่อค้าชาวโปรตุเกสแล้ว ก็มีพ่อค้าชาวอังกฤษ และฮอลันดา เป็นต้น
ซึ่งพากันไปตั้งร้านค้าและแข่งขันระหว่างกันเองเพื่อทำการค้ากับกรุงศรีอยุธยา จน
ถึงกับเกิดรบพุ่งระหว่างเรือรบของชาติทั้งสอง ที่อ่าวหน้าเมืองปัตตานี ใน พ.ศ. ๒๑๖๒

^๑ กรมพระยาคำรกราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓ (พระนคร:
หอพระสมุดวชิรญาณ, ๒๔๕๗) หน้า ๒ - ๓

^๒ ธวัช รัตนนิชิต, ประวัติศาสตร์สี่จังหวัดภาคใต้ (ยะลา: ร.พ.ศุภ
สัมมนาการ ภาคศึกษา ๒, ๒๕๐๕) หน้า ๑๐

(ค.ศ. ๑๖๑๘) ซึ่งตรงกับแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ฮอลันดาเป็นฝ่ายมีชัย จับชาวอังกฤษเป็นเชลยไต่หลายคน นางพระยาปัทมาณีต้องเข้าช่วยคุ้มครองชีวิตชาวอังกฤษไว้ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๑๖๓ เหตุการณ์จึงสงบลงเป็นปกติ

การปกครองของไทยในหัวเมืองขึ้นเหล่านี้

ในศิลาจารึกหลักที่หนึ่ง กำนันที่หนึ่ง กล่าวถึงนโยบายการปกครองของพระเจ้ารามคำแหงว่า "...คนโคกข้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ ... มีนบมีข้างบมีมา บมีบัว บมีนาง บมีเงิน บมีทอง ให่แกมัน ช่วยมันตวงเป็นบ้าน เป็นเมือง โคกษา เสือกษา เสือ หัวฟุงหัวรบก็ตี บฆ่า บตี ...."^๒

ถึงแม้ว่า การปกครองพระราชอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาล ในรัชสมัยของพระเจ้ารามคำแหงมหาราช แห่งสุโขทัย จะมีไต่บอกไว้ชัดเจนในหนังสือเล่มใด แต่ักพอจะอนุมานเอาจากศิลาจารึกข้างต้นนั้นว่า พระราโชบายส่วนใหญ่มุ่งไปในทางให้ความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง เมื่อไต่หัวเมืองใดมาใหม่ ก็มีไต่กวาดตอนเทครัวมาเหมือนอย่างสมัยหลัง เพราะมีไต่หวังจะเอาคนมาเป็นกำลัง แต่ประสงค์จะขยายพระราชอาณาเขตออกไปให้กว้างขวางมากกว่า เหตุนี้จึงไต่ปล่อยให้ชาวพื้นเมืองปกครองกันเอง มีไต่ทรงแต่งตั้งเจ้านายของไทยลงไปปกครอง ดังที่สมเด็จพระยาคำรัง ฯ ทรงอธิบายไว้ว่า "...เมื่อครั้งพระเจ้ารามคำแหงมหาราช คงขยายราชอาณาเขตลงไปตลอดแหลมมลายู แต่ให้ไทยลงไปปกครองแต่ตอนที่ราษฎรเป็นละว้า ข้างไต่ลงไป ราษฎรเป็นมลายูจึงใหม่ลายูปกครอง แต่วิธีปกครองคงเป็นอย่างประเทศราช หรือพระยามหานครทั้งนั้น ในหนังสือเก่า เช่น

^๑ E.W. Hutchinson, p.33

^๒ ยอช เซเกส, ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑ หน้า ๕๘

เรื่องชินกาลมาลินี และสังคินิทาน จึงเรียกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชว่า "ราชา"^๑
 จากเค้าเรื่องดังกล่าวนี้ ตลอดจนขนบธรรมเนียมซึ่งถือเป็นแบบอย่างใช้มา
 จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็พอจะกล่าวได้ว่า การปกครองของไทยในชั้นเกิมนั้น ได้
 จัดเบงรูปการปกครองเป็น ๓ ชั้น คือ หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และหัวเมือง
 ประเทศราช สำหรับหัวเมืองชั้นในคือ หัวเมืองที่อยู่โดยรอบราชธานี หัวเมืองชั้นนอก
 ได้แก่เมืองที่อยู่ห่างไกลออกไปอีก แต่ทั้ง ๒ แห่งนี้ พลเมืองเป็นชนชาติไทยหรือลัวะ
 จึงทรงแต่งตั้งขุนนางจากเมืองหลวงไปปกครอง ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด "... ส่วน
 หัวเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไปถึงชายพระราชอาณาเขต อันชาวเมืองเป็นชนต่างชาติ
 ต่างภาษา กำหนดเป็นเมืองประเทศราช มีเจ้านายชาวเมืองนั้นปกครองสิทธิขาด
 เหมือนอย่างเป็นเจ้าแผ่นดินในเมืองของตน เป็นแต่กองถวายเครื่องราชบรรณาการ
 คอพระเจากรุงสุโขทัยตามกำหนด และเวลามีการศึกสงครามก็ต้องเกณฑ์กองทัพยก
 มาช่วย...."^๒

เนื่องจากพระเจ้ารามคำแหงมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระ
 ปรีชาสามารถมาก ทรงแบ่งพระทัยก็เปี่ยมไปด้วยความเมตตา ทรงปกครองไพร่ฟ้า
 ประชาชนด้วยหลักพิชิตราชธรรม ด้วยเหตุนี้บรรดาหัวเมืองขึ้นทั้งหลาย ราชัญญ์ และ
 แคว้นต่าง ๆ ในแหลมมลายู จึงอ่อนน้อมยอมเข้าอยู่ใตพระบรมโพธิสมภาร ด้วยความ
 สงบราบคาบตลอดมา แต่ต่อมาในสมัยหลัง เช่น ในรัชสมัยพระเจ้าเลอไทย ไม่ทรง

^๑ ลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงมีใต้ตอบกับสมเด็จพระ
 เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ใน สาส์น
 สมเด็จพระเจ้า เล่ม ๖ (พระนคร: ร.พ. ศุภสภา, ๒๕๐๔) หน้า ๑๗๔

^๒ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม
 (พระนคร: ร.พ. ศุภสภา, ๒๔๘๒) หน้า ๓๓

สามารถเหมือนพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อน ๆ จึงปรากฏว่าได้เกิดกบฏขึ้นทางหัวเมืองมอญ หัวเมืองไทยเหนือ เช่น เวียงจันท เวียงคำ ก็คงจะพลอยกระด้างกระเดื่องขึ้นควย แต่หัวเมืองไทยทางใต้ เนื่องจากอยู่ไม่ห่างไกลจากราชธานีนัก จึงยังคงอยู่ในพระราชอาณาจักรสืบมา^๑

สมัยอยุธยา

หัวเมืองขึ้นในแหลมมลายูยังคงอยู่ใต้อำนาจไทยเช่นเดิมตลอดมา จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ดังจะเห็นได้จากชื่อหัวเมืองประเทศราช ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ใน พ.ศ. ๑๘๘๓ (ค.ศ. ๑๓๕๐)

"ครั้งนั้น ประเทศราชขึ้น ๑๖ เมือง คือเมืองมละกา เมืองชวา (ยะโฮร์) เมืองตะนาวศรี เมืองนครศรีธรรมราช เมืองทะวาย เมืองเมาะตะมะ เมืองเมาะล่าเล็ง...."^๒

ในหนังสือกฎหมายเตียรบาล ซึ่งเข้าใจว่า คงจะตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๐๓ หรือ พ.ศ. ๑๘๗๘ (ค.ศ. ๑๘๓๕) ระบุไว้ว่า

"ฝ่ายกษัตริย์แต่ไคถวายคอกไม้ทองเงินนั้น ... เมืองไค (คือ) เมืองอุยงตะหนะ เมืองมละกา เมืองมลายู เมืองวรวารี ๔ เมือง"^๓

การปกครองของไทยเหนือหัวเมืองประเทศราชในแหลมมลายูในสมัยนี้ กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ก็เป็นการปกครองโดยทางอ้อม กล่าวคือ เพียงแต่ควบคุมอยู่

^๑ ก็ อยุธยาโพธิ์, หน้า ๓๘.

^๒ หนังสือ พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๘, พระนคร: ร.พ. โสภณพิพิธรชนานการ, ๒๔๗๕) หน้า ๒

^๓ กรมศิลปากร, หน้า ๑๗ - ๑๘

ทาง ๆ ปล่อยให้ชาวพื้นเมืองปกครองกันเองตั้งกล่าวแล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากหัวเมือง
เหล่านั้นอยู่ห่างไกลจากราชธานี ทั้งการคมนาคมไม่สะดวก และอาจเป็นเพราะชาว
มลายูเองไม่ชอบให้ไทยเขาไปควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ ถ้าจะพูดถึงในทาง
ปฏิบัติแล้ว บรรดาเจ้าเมืองมลายูต่างก็มีเสรีภาพในการจัดการปกครองตนเองทุกอย่าง
ทั้งในทางกฎหมาย ประเพณี และศาสนา^๑ ไทยเรามีใ้เขาไปแทรกแซงในกิจการ
ภายในรัฐเลยแม้แต่อย่างหนึ่งอย่างใด ถึงกระนั้นก็ตามในฐานะเมืองขึ้น รัฐเหล่านั้น
ก็ตกอยู่ใต้อำนาจกฏเกณฑ์ของไทย โดยมีเมืองนคร ศรีธรรมราชซึ่งเป็นหัวเมือง
ใหญ่ทางฝ่ายใต้เป็นศูนย์กลางควบคุมอีกชั้นหนึ่ง การติดต่อกับเมืองหลวงมีอยู่เพียงเล็กน้อย
นอกจากของส่งเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งพวกมลายูเรียกว่า "บุหงามาศ" (bunga
mas) คือต้นไม้ซึ่งตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม มีใบและดอกเป็นทองและเงิน
ล้วน ๆ ๓ ปีแล้วจะต้องจัดส่งกำลังคน เครื่องศาสตราวุธ ตลอดจนเสบียงอาหาร
สุกแล้วแต่ทางกรุงจะเรียกครองในเวลาที่มีศึกสงคราม สิ่งเหล่านี้เป็นการตอบแทนที่
ไทยให้ความคุ้มครองจากศัตรูภายนอก ส่วนความสัมพันธ์ในทางค้าอื่น ๆ นั้น เกือบ
จะไม่มีเลย

ส่วนเรื่องการแต่งตั้งเจ้าเมือง ในเวลาที่เจ้าเมืองเก่าถึงแก่อนิจกรรมไป
นั้น เจ้าชาวไทยคงมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย โดยส่งออกญาภลาโหมไปคัดเลือกผู้
เหมาะสม โดยอาศัยความยินยอมพร้อมใจของคณะกรมการ ตลอดจนราษฎรในเมือง
นั้น ๆ แต่บางครั้งเจ้ามลายูเองก็ไม่ยินยอมที่จะให้ไทยเขาไปแทรกแซง ดังจะเห็นได้จาก
จดหมายที่นายวัน วลิเอต (Van Vliet) ผู้ดูแลสถานีการค้าของฮอลันดา ในรัช
สมัยพระเจ้าปราสาททอง เขียนจากมะละกาไปถึงนายฮอยเสน ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม

^๑ H.G. Quaritch Wales, Ancient Siamese Government and Adminis-
tration. (London: Bernard Quaritch, Ltd., 1934) pp.104-107

พ.ศ. ๒๑๘๗ (ค.ศ. ๑๖๔๔) ว่า

“พระเจ้าแผ่นดินสยาม จวนเจียนจะทำสงครามกับไทรบุรี เพราะเหตุที่ราชาของไทรบุรี ขึ้นครองราชสมบัติแทนพระราชบิดาที่สิ้นพระชนม์ โดยมีใ้รับพระราชานุญาตจากพระเจ้าแผ่นดินสยาม พระราชาองค์ใหม่นี้ก็ไม่ยอมรับนับถืออำนาจของสยามเหนือเขตไทรบุรี เมื่อเกิดเรื่องดังนี้ การค้าขายของไทรบุรีก็ตกต่ำมาก ราชาไทรบุรี เกดพศไปสร้างป้อมค่ายสำหรับป้องกันกองทัพไทย ทำให้การขุดแร่ทองหยุกซังกู ผูกนพลเมืองโคกปากน้ำอพยพหนีจากเมืองเป็นอันมาก ในที่สุดราชาไทรบุรีต้องส่งทูต นำบรรณาการไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม การจึงไ้ไ้เรียบร้อยกันไป...”^๑

การปราบกบฏเมืองปัตตานี

หัวเมืองปัตตานีได้ก่อกบฏขึ้นใน พ.ศ. ๒๑๐๖ (ค.ศ. ๑๕๖๓) ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๘๑ - ๒๑๑๑) เพราะทราบข่าวว่าพระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่ายกทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา ปัตตานีก็ยกทัพเรือ ๒๐๐ ลำมาช่วย ครั้นมาถึงกรุงโคกทราบข่าวไทยเสียทีแก่พม่าแล้ว จึงถือโอกาสจะโจมตีซ้ำเติม แต่ถูกไทยปราบปรามลงได้^๒ อย่างไรก็ตาม ปัตตานีก็ทำการกบฏขึ้นอีกในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๓ - ๒๑๘๘) ใน พ.ศ. ๒๑๗๕ ทางฝ่ายไทยก็เตรียมยกทัพไปปราบ และขอความช่วยเหลือจากฮอลันดา ซึ่งจดหมายเหตุของฮอลันดาบันทึกถึงเหตุการณ์ตอนนั้นไว้ว่า

^๑ หลวงวิจิตรวาทการ, เอกสารเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา (พระนคร: ร.พ.พระจันทร์, ๒๔๘๑) หน้า ๓๗ - ๓๘

^๒ W.A.R. Wood, A History of Siam (Bangkok: The Siam Barnakich Press, 1933) p.119

"วันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๖๓๓ (พ.ศ. ๒๑๗๖) เพื่อลงโทษปัตตานี พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ระดมกองทัพที่แข็งแกร่งในอยุธยา เป็นจำนวนคนถึงสามหมื่นคน ให้ออกญาพระคลังเป็นผู้ควบคุม ... เกินทางบกมาจนถึงนครศรีธรรมราช ... นอกจากนั้น ยังได้เรียกกองทัพจากตะนาวศรี ไทรบุรี พัทลุง และนครศรีธรรมราช เข้ามสม...."^๑

แต่ปรากฏว่ากองทัพไทยต้องล่าถอยมา เพราะขาดเสบียงอาหาร วัน วลีเอต ได้ขอให้ไทยรอกองทัพอลันคาที่จะมาช่วย แต่ไทยไม่ปฏิบัติตาม จึงทำให้ไทยเป็นฝ่ายพราชัย พระเจ้าปราสาททองทรงกริ้วพวกอลันคาว่าไม่ช่วยเหลือจึงคำสั่งสัญญา ครั้นภายหลังทราบความจริง ก็กลับทรงโปรดปรานตั้งเกา ในปีรุ่งขึ้น (พ.ศ. ๒๑๗๗) จึงโปรดให้ยกทัพไปทำการแก้ตัวใหม่ ซึ่งทางอลันคาก็เตรียมจะช่วยอีก เณอญูไทรบุรี เข้าไกลเกลี้ย ในปี พ.ศ. ๒๑๗๘ ปัตตานีก็อ่อนน้อมยอมขึ้นกับไทยตามเดิม^๒ จึงโปรดให้เมืองนครศรีธรรมราช และหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งปวงขึ้นตรงต่อสมุหนพระกลาโหม ใน พ.ศ. ๒๑๗๘^๓

การปราบกบฏเมืองมะละกา

ในรัชสมัยของสุลต่าน มุซาฟาร์ (Muzaffar) มะละกาได้แข็งเมืองขึ้นซึ่งตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๕๕๑ - ๒๐๓๑) สาเหตุเนื่องมาจากในรัชกาลนี้ หัวเมืองฝ่ายเหนือ พระยาบุทธิศฐิระ เจ้าเมืองพิษณุโลกเป็นกบฏ

^๑ หลวงวิจิตรวาทการ, หน้า ๔๗ - ๔๘

^๒ Francis H. Giles, Analysis of Van Vliet's Account of Siam, (J.S.S. Vol. 30, pt. 2) pp. 197-8

^๓ พระบริหารเทพธานี, หน้า ๒๔๑

แล้วกลับชักศึกลานนาเข้ามาคิดฟัน สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ต้องเสด็จไปทำสงครามกับพระเจ้าติโลกราช เจ้าเมืองเชียงใหม่ เจ้าเมืองมะละกาเห็นเป็นโอกาสนี้ก็ทำการกระด้างกระเดื่อง ทางกรุงฯ จึงส่งกองทัพไปปราบในปี พ.ศ. ๑๕๕๘^๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงสันนิษฐานว่า

“การที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แดงกองทัพลงไปที่คราวนี้ เห็นจะเป็นด้วยเจ้าเมืองมะละกาที่นับถือศาสนาอิสลาม ไปคบคิดกับพวกแขกอาหรับหรือแขกชาวอินเดีย ที่ไปมาค้าขายและชอบพอกับเจ้าเมืองมะละกา ด้วยถือศาสนาเดียวกัน ตั้งแข็งเมืองเอากรุงศรีอยุธยา มีในตำนานของไปจูกัดตวาท ไทยโดยยกกองทัพไปที่เมืองมะละกาเมื่อก่อนไปจูกัดตมาถึง”^๒

แต่หนังสือประวัติศาสตร์มลายู^๓ กล่าวว่า มะละกาถูกไทยโจมตีก่อนหน้านั้นครั้งหนึ่ง คือใน พ.ศ. ๑๕๔๘ (ค.ศ. ๑๕๔๕) โดยยกกองทัพไปทางบก ผ่านไปทางตอนใต้ของไทย เดินเลียบไปทางฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายู เข้าที่ทางปะหัง แต่เนื่องจากต้องประสบกับความยากลำบากในการเดินทาง เพราะไม่เคยชินกับภูมิประเทศ ทำให้ไทยต้องถอยทัพกลับไป ครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๑๕๕๕ (ค.ศ. ๑๕๕๒) คราวนี้ไทยยกไปทางเรือ เข้าโจมตีทาง บากู ปาห์ท (Batu Pahat) แล้วอ้อมแหลมสิงคโปร์ขึ้นมา จนถึงใกล้ปากน้ำเมืองมะละกา แต่ทางฝ่ายมะละกาได้แม่ทัพคนสำคัญชื่อ ตวน เปร์ก (Tun Perak) ไทยจึงไม่อาจตีเอาเมืองได้^๔ หลังจากนั้น

^๑ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ อักษรนิทัศน์ (พระนคร: ร.พ.ไทย, พิมพ์ครั้งแรก ร.ศ. ๑๒๖) หน้า ๔

^๒ กรมพระยาคลังราชนาฎาพ, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ (พระนคร: ร.พ.ไทย, ๒๔๔๗) หน้า ๔๖๕

^๓ F.J. Moorhead, pp.130-132

^๔ R.O. Winstedt, A History of Malaya, p.47.

ทวน เปร์ก ก็ยกไปตีรัฐปะหังของไทยเป็นการแก้แค้นบ้าง และจับตัวสุลต่าน ตลอดจน จนธิกาไปเป็นเชลย และมะละกาจึงส่งทูตมาขอเป็นไมตรีกับไทยใหม่ ซึ่งฝ่ายไทยก็ ยอมรับ^๑

ในพระราชพงศาวดารของไทยกล่าววว่า หลังจากการยกทัพไปที่มะละกา ครานั้นแล้ว มะละกาก็ยังกลับมาเป็นเมืองขึ้นของไทย แต่ได้ทำการกระทำความเคือง ขันอีกในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (พ.ศ. ๒๐๓๑ - ๒๐๓๔) ใน พ.ศ. ๒๐๓๒ ไทยได้ยกทัพลงไปปราบทั้งทางบก ทางเรือ ซึ่งมีจำนวนถึง ๑๐๐ ลำ ทั้ง สองฝ่ายโค่นรบกันอย่างทรหด แต่แล้วไทยก็สามารถปราบปรามได้สำเร็จ และสมัย นี้เอง ที่ฝรั่งเศสชาติโปรตุเกสเริ่มเดินทางมายังภาคตะวันออกเฉียง

อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานที่มีผู้รวบรวมขึ้น ก็สรุปได้ว่า มะละกาคงจะได้ เป็นอิสระจากไทยอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพราะปรากฏว่าในสมัยหลังนี้ มะละกาได้ ขยายอำนาจออกไปถึงเมืองต่าง ๆ ในคาบสมุทรมลายู ทางใต้ของไทรบุรีและปัตตานี รวมทั้งเมืองโรกัน (Rokan) แคมปาร์ (Kampar) อินทรคีรี (Indragiri) และเซียค (Siak) บนฝั่งสุมาตรา ในสมัยของสุลต่านมหมัด (Mahmud) สุลต่าน องค์สุดท้ายของมะละกา ก็ได้แผ่อำนาจเขตไปถึงไทรบุรีและปัตตานี ตัวสุลต่านเองก็ได้ งดการส่งเครื่องราชบรรณาการมาให้ไทย ยอมรับแต่อำนาจของจีนประเทศเดียว^๒ เมื่อมะละกามีอำนาจมากขึ้น ทั้งยังร่ำรวยด้วยผลประโยชน์ทางการค้า จึง

^๑ J. Kennedy, p.12

^๒ สมจักษ์ อนุমানราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา (พระนคร: ร.พ.ไทยเชชม, ๒๔๘๓) หน้า ๓

^๓ Sir Richard Winstedt, Malaya and Its History (London: Hutchinson University Library, 1958) p.34

กล่าวได้ว่า ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ นี้ เป็นระยะเวลาที่เมืองมะละกา เจริญรุ่งเรืองขึ้นถึงขีดสูงสุด มีอำนาจผูกขาดการค้าขายทางทะเลในช่องแคบ และเป็นศูนย์กลางของสินค้าจากประเทศทางภาคตะวันตกและภาคตะวันออก^๑ สินค้าที่มีจำหน่ายได้แก่พวกเครื่องอาวุธ ฆาชนลี้ทัว เครื่องแก้วจากเวนิส ฝ้ายจาก อินเดีย ไหม เครื่องถ้วยชามจากจีน เครื่องเทศ พริกไทย ลูกจันทเทศจากหมู่เกาะ โมลัคคัส (Moluccas) และสินค้าต่าง ๆ ที่ได้จากพม่าและไทย

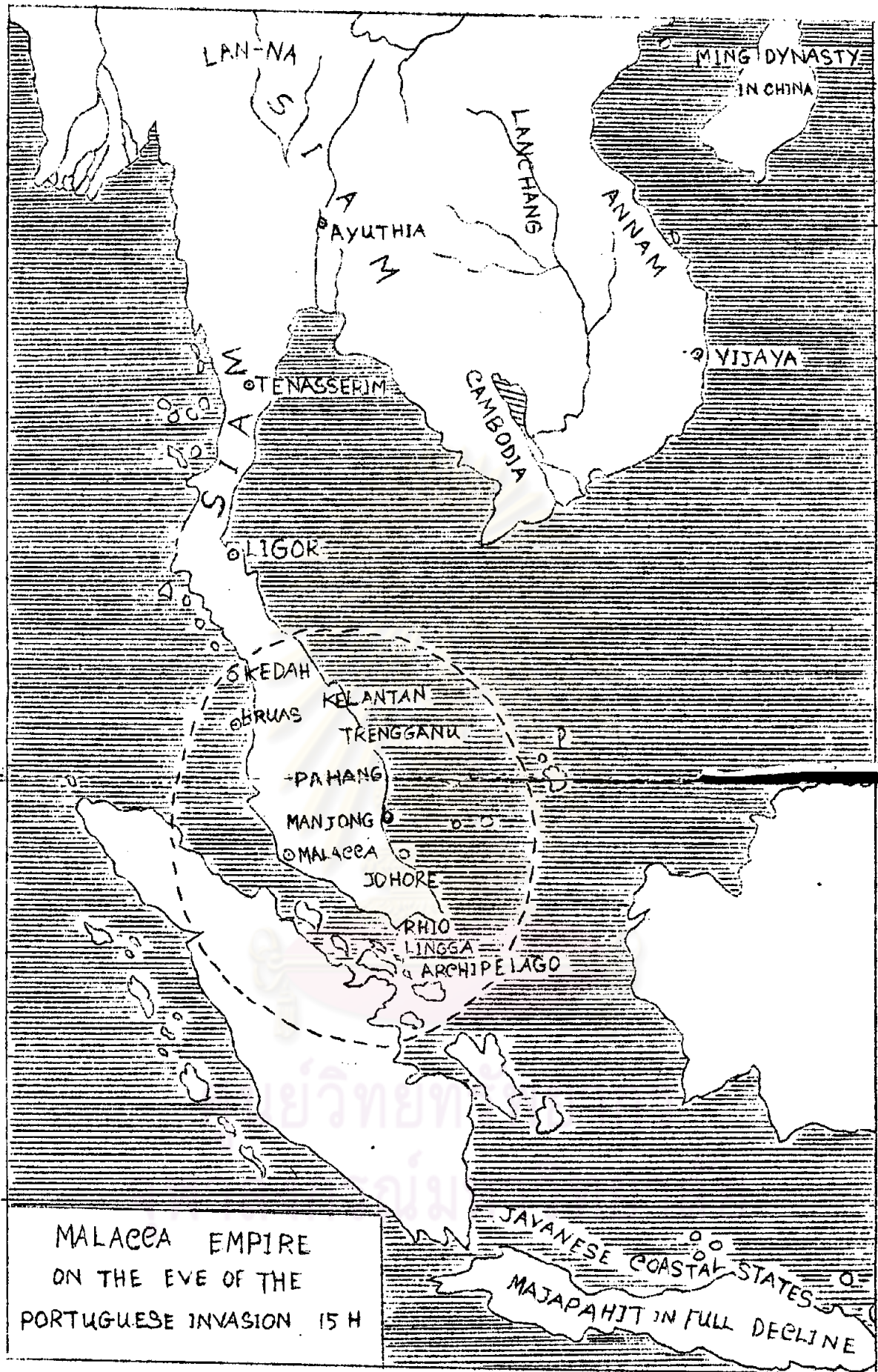
ควอคเต บาร์โบซา (Duarte Barbosa) ชาวโปรตุเกส ได้บรรยายถึงมะละกาในต้นศตวรรษที่ ๑๖ ว่าเป็น "ท่าเรือที่มั่งคั่งที่สุด ด้วยพ่อค้าซึ่งมาทำการค้าจำนวนมาก และด้วยจำนวนเรืออันมหาศาลซึ่งเดินทางไปทั่วโลก"^๒ นั่นคือสภาพของมะละกาตอนที่โปรตุเกสจะมาถึง

มะละกาตกเป็นของโปรตุเกส

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ และ ๑๖ โปรตุเกสเริ่มขยายอำนาจ เพื่อแผ่ศาสนาและเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของตน ปี พ.ศ. ๒๐๓๑ (ค.ศ. ๑๔๘๘) บาร์โทโลมิว ไดแอส (Bartholomew Dias) ได้พบทางเดินเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮป (Cape of Good Hope) ต่อมาใน พ.ศ. ๒๐๔๑ (ค.ศ. ๑๔๙๘) วาสโก ดา กามา (Vasco da Gama) เดินทางมาขึ้นบกที่เมืองคาลิกุต (Calicut) ในปี พ.ศ. ๒๐๕๓ (ค.ศ. ๑๕๑๐) ก็ยึดได้เมืองกัว (Goa) ต่อจากนั้นก็เริ่มมองหาที่มั่น

^๑ Joanna Moore, p.18

^๒ Sir Richard Winstedt, Malaya and Its History, p.37 "the Portuguese found it the richest sea-port with the greatest number of wholesale merchants and abundance of shipping, that can be met in the whole world."

Moorhead, F. J. *A History of Malaya and Her Neighbours*. p. 138

ในภาคตะวันออกไกล ขณะที่แล่นเรือผ่านมาทางเมืองมะละกา ก็เห็นว่าเป็นที่เหมาะจะสร้างป้อมปราการและสถานีการค้า นอกจากนี้ยังได้ทราบกิตติศัพท์ว่า มะละกา เป็นเมืองท่าสำคัญ และเป็นตลาดเครื่องเทศ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๐๕๒ (ค.ศ. ๑๕๐๙) ซึ่งตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระเจ้ามานูเอลแห่งโปรตุเกส ทรงแต่งตั้งให้ โลเปส เคอ ซีกวีรา (Lopez de Sequeira) คุมขบวนเรือ ๔ ลำ มาเจริญทางพระราชไมตรีกับเจ้าเมืองมะละกา เจ้าเมืองก็รับรองซีกวีราในฐานะทูต และยอมให้ตั้งห้างและร้านคาตามประสงค์ แต่เมื่อพวกโปรตุเกสขึ้นไปซื้อขายสินค้าในเมือง ก็ไปเกิดวิวาทกับพวกชาวเมือง ซีกวีราสงสัยว่าเจ้าเมืองจะคิดกลอุบายเข้ากับพวกพอลคาแซกอิสลามซึ่งไม่พอใจพวกโปรตุเกสอยู่แล้วว่าจะมาชักนลประโยชน์การค้าซึ่งตนผูกขาดอยู่ ซีกวีราจึงจับพวกมะละกาที่ลงมาซื้อขายใบเรือ เอาลูกขลุ่ยเลียนหนังหัวประจานส่งขึ้นไป บอกเจ้าเมืองว่า ถ้าไม่คบกับโปรตุเกสโดยดี ก็จะต้องเอาเมืองเสีย เจ้าเมืองถือว่าโปรตุเกสทรหมิ่นตน จึงให้คนไปล้อมจับพวกโปรตุเกสที่ขึ้นมาบนบก ฆ่าตายเสียหลายคน ซีกวีราไม่มีกำลังพอจะต่อสู้ จึงสั่งให้เผาเรือ ๒ ลำ มีให้ชาวเมืองเอาไปเป็นประโยชน์ใด แล้วแล่นเรือที่เหลืออีก ๒ ลำกลับไปยังอินเดีย เมื่อความทราบถึงพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส จึงจัดส่งทัพเรือกองหนึ่งมาปราบมะละกา โดยสมทบกับทัพของ อัลฟองโซ อัลบูเคิร์ก (Alfonso d'Albuquerque) จากเมืองกัว พร้อมควยเรือรบ ๑๔ ลำ ทหารโปรตุเกส ๘๐๐ คน อินเดีย ๖๐๐ คน เมื่อยกมาถึงเมืองมะละกาแล้ว แกลงทำอุบายไปบอกเจ้าเมืองว่าตนเป็นราชทูต จะมาขอเป็นไมตรีโดยดี ให้เจ้าเมืองส่งตัวพวกโปรตุเกสที่จับขังไว้มาให้ แต่เจ้าเมืองก็เกลี้ยให้ อัลบูเคิร์กขึ้นไปเจรจากันก่อน เมื่อไม่อาจตกลงกันได้ จึงเกิดสู้รบกันขึ้น

๑ Winstedt, A History of Malaya, pp.60-61

ใน พ.ศ. ๒๐๕๔^๑ (ค.ศ. ๑๕๑๑)

ขณะนั้น มีเรือสำเภาจีน ๕ ลำ มาทำการค้าที่เมืองมะละกา อัลบูเคิร์ก
สั่งมิให้ทำรายบรรดาเรือเหล่านี้ และขณะที่กำลังเตรียมตัวจะเขาคีเมืองมะละกา
เป็นครั้งที่ ๒ พวกจีนก็ขนานสำเภาของตนเดินทางกลับประเทศ เพราะฤดูมรสุม
กำลังใกล้เข้ามาแล้ว อัลบูเคิร์กจึงถือโอกาสฝากผู้แทนของตนไปกับเรือควย เพื่อ
ถวายเครื่องราชบรรณาการแก่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เพราะทราบวามะละกา
เคยเป็นของไทยมาก่อน เกรงจะเกิดการรบพุ่งกับไทย นอกจากนั้น ยังได้ส่งทูต
ไปยังประเทศใกล้เคียง มีพม่า มอญ และเจ้าผู้ครองเกาะต่าง ๆ เพื่อผูกไมตรีไว้
ในเวลาที่ยกกำลังมีการสงครามติดพันอยู่กับเมืองมะละกา^๒

ผู้ทำหน้าที่เป็นทูตเข้ามาครั้งนั้น คือ ดวดเต เฟอ์นันเต (Duarte
Fernandez) ซึ่งเคยเป็นนายทหารของซีกวีรา แต่ถูกจำคุกอยู่ที่เมืองมะละกา เป็น
ผู้มีความรู้ดีในภาษามลายู^๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ได้ทรงให้การต้อนรับทูต
โปรตุเกสควยอัชยาศัยไมตรี ทั้งมิได้ทรงชักชวนเรื่องเมืองมะละกาแต่ประการใด
เนื่องจากเวลานั้น ไทยกำลังยุ่งอยู่กับการปราบปรามหัวเมืองฝ่ายเหนือ ไม่มีเวลา
พอที่จะหันมาเอาใจใส่กับมะละกาได้ และเฟอ์นันเตก็นับเป็นทูตโปรตุเกสคนแรกที่
มาติดต่อกับไทย ในปี พ.ศ. ๒๐๕๔ เขาได้ถวายคาบคร่าทองและฝงเพชร ทั้งได้
กราบทูลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ว่า เมื่อโปรตุเกสตีมะละกาได้แล้ว ก็จะทำให้ไทย

^๑ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, อธิบายเบ็ดเตล็ดในเรื่องพงศาวดาร
สยาม (พระนคร: ร.พ.โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๔) หน้า ๔๖ - ๔๘

^๒ สมจัย อุนมานราชชน, หน้า ๕

^๓ Sir John Bowring, The Kingdom And People of Siam (London:
John W. Parker & Son, 1857) Vol. II p.59

มีสิทธิพิเศษในเมืองนี้ เมื่อทูตโปรตุเกสทูตลาลากลับ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ โปรดให้แต่งตั้งทูตเดินทางมามะละกาพร้อมกันด้วย เพื่อนำบรรณาการมาตอบแทนอัลบูเคิร์ก และเพื่อมาสั่งเกณฑ์การตั้งท่าทีของโปรตุเกสในมะละกาด้วย^๑ ซึ่งอัลบูเคิร์ก ก็ต้อนรับคนไทยอย่างดีและสมเกียรติ ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยและโปรตุเกส จึงเริ่มขึ้นตั้งแต่บัดนั้น

โปรตุเกสโจมตีมะละกาได้ในวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๕๑๑) ในรุ่งขึ้น (พ.ศ. ๒๐๕๕) อัลบูเคิร์กก็ส่งทูตเข้ามาอีก คือ อันโตนิโอ เดอ มिरันดา คาเซอวโต (Antonio de Miranda d'Azevedo) พร้อมกับ มานูเอล ฟราเกสโต^๒ (Manuel Frageso) เมื่อทูตทูตลาลากลับ ไทยได้ส่งทูตนำพระราชสาส์นใน สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ไปยังเมืองกัว อันเป็นที่ตั้งของโปรตุเกสในอินเดีย อัลบูเคิร์กก็ได้จัดส่งพระราชสาส์นของไทยไปถวายพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) พระเจ้ามานูเอล ก็แต่งตั้ง ดวาทเต โคเอลโล (Duarte Coelho) เป็นทูตคนที่ ๓ นำเครื่องราชบรรณาการจากโปรตุเกสมาถวายพระมหากษัตริย์ไทยเป็นการตอบแทน ครั้งนี้โปรตุเกสกับไทยได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีต่อกัน ตามสัญญาฉบับนี้ โปรตุเกสรับจะจัดหาปืนและกระสุนดินดำให้แก่ไทย ทั้งยอมให้ไทยไปตั้งหลักแหล่งในมะละกาได้ ส่วนไทยก็รับว่าจะอำนวยความสะดวกในการค้า และให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่ชาวโปรตุเกสในอินที่จะมาตั้งถิ่นฐานและทำการค้าขาย และจะให้เสรีภาพในทางศาสนาด้วย สัญญาฉบับนี้นับเป็นสัญญาฉบับแรกที่ประเทศไทยทำกับประเทศในยุโรป หลังจากนั้น ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองเป็น

^๑ Hutchinson, p.20

^๒ John Anderson, English Intercourse with Siam in the seventeenth Century, (London: Kegan Paul, Trench, Trübner, & Co., 1890)

ไปด้วยความสนิทสนมยิ่ง โปรตุเกสได้ขอให้ส่งคนไทยไปตั้งถิ่นฐานในมะละกา แทนพวกพ่อค้าแขกซึ่งอพยพออกไปจากเมืองนั้น ๆ เมื่อโปรตุเกสเข้าครอบครองมะละกาแล้ว โปรตุเกสกับไทยได้ติดต่อทำการค้าต่อกันมากขึ้นในสมัยหลัง มีตัวแทนการค้าของโปรตุเกสอยู่ที่เมืองนคร ศรีธรรมราชและปัตตานี ทำการค้าข้าว ดีบุก งาช้าง กายาน กราม ครั่ง และไม้ฝาง^๑

แต่โปรตุเกสปกครองมะละกาอยู่ ๑๐๐ กว่าปี (พ.ศ. ๒๐๕๔ - ๒๑๕๔) ใน พ.ศ. ๒๑๒๔ (ค.ศ. ๑๕๘๑) โปรตุเกสรวมเข้าเป็นประเทศเดียวกับสเปน ในรัชสมัยของพระเจ้าฟิลิปที่ ๒ อิทธิพลของโปรตุเกสทางตะวันออกจึงเสื่อมทรามลง ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน พระเจ้าแผนดินทรงโปรดปรานชาวฮอลันดามากกว่าชาวโปรตุเกส จึงทำให้โปรตุเกสวิตกว่าการค้าและเมืองท่ามะละกาของคนจะเป็นอันตราย ต่อมาภายหลังก็ยิ่งทวีความหวาดกลัวขึ้นอีก เมื่อสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. ๒๑๔๔ - ๒๑๖๓) ทรงส่งทูตไปฮอลันดาใน พ.ศ. ๒๑๕๐^๒

ชาวฮอลันดาเข้ามายังประเทศไทยครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๑๔๗ ตั้งแต่นั้นมา อิทธิพลของโปรตุเกสก็เริ่มเสื่อมลง พร้อมกับที่ฮอลันดามีอำนาจมากขึ้น ในที่สุดอิทธิพลของโปรตุเกสก็สิ้นไป เมืองขึ้นของโปรตุเกสก็เปลี่ยนมือ ตกเป็นของฮอลันดาที่ละแห่งสองแห่ง รวมทั้งเมืองมะละกา ซึ่งได้ตกอยู่ในความครอบครองของฮอลันดา ในปี พ.ศ. ๒๑๘๔ (ค.ศ. ๑๖๔๑)

^๑ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, ประวัติการทูตของไทย (พระนคร: ร.พ. พระจันทร์, ๒๕๐๑) หน้า ๕

^๒ Records of The Relations between Siam and Foreign Countries in the 17th Century. Vol.1, 1607-1632 (Bangkok: Vajirañāna National Library, 1915) p.3

^๓ J. Kennedy, p.40

ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ และบ้านเมืองกำลัง
ระส่ำระสาย แยกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่าอยู่นั้น หัวเมืองมลายูทางฝ่ายใต้ทางก็ตั้งตัว
ขึ้นเป็นอิสระ

สมัยกรุงธนบุรี

ในปี พ.ศ. ๒๓๑๒ สมเด็จพระเจ้าตาก (สิน) กรุงธนบุรี ได้เสด็จยกทัพ
ไปปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช ซึ่งไม่ยอมมาอ่อนน้อม ทรงตีได้เมืองนคร ฯ
แต่เจ้านคร ฯ หลบหนีไปอยู่เมืองสงขลา กองทัพกรุงจึงติดตามไปจนถึงเมืองเพา
ในเขตสงขลา การถกกลับปรากฏว่าเจ้านคร ฯ เจ้าเมืองสงขลา และเจ้าเมืองพัทลุง
พาครอบครัวหนีลงไปอยู่ ณ เมืองปัตตานี ซึ่งสุลต่านมูหมัดปกครองอยู่ กองทัพไทย
ได้ติดตามไปประชิดเมืองปัตตานี พระยาตานีมีความเกรงกลัว รีบส่งตัวเจ้าเมือง
ทั้งสามมาให้ตามหนังสือของเจ้าพระยาจักรีและพระยาพิชัยราชาแม่ทัพไทย แต่ทรง
พระราชดำริเห็นว่าเจ้านคร ฯ ไม่ได้เป็นกบฏ เพราะตั้งตัวเป็นเจ้าในเวลาจลาจล
จะเอาโทษเจ้านคร ฯ ไม่เป็นการเหมาะสม จึงเป็นแต่ให้ลดยศลงมาเป็นเพียง
พระยา และนำตัวเขามาไว้ในกรุงธนบุรี ทรงตั้งให้เจ้านราสูรวิงศ์ หลานเขอ ลง
ไปครองเมืองนครศรีธรรมราชแทน

ในรัชกาลนี้ ปรากฏว่าเมืองกลันตัน ตรังกานู อันเป็นหัวเมืองมลายู ซึ่ง
ไม่เคยอ่อนน้อมต่อไทยตั้งแต่หลังสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ได้เข้ามาสามีกักค้ำย ค้าง
จะเห็นได้จากพระราชพงศาวดาร กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า ในขณะที่
กำลังยกทัพจะไปตีชุมนุมเจ้าพระฝางครั้งที่ ๒ นั้น แยกเมืองตรังกานู และแยกเมือง
ยักตรา (ในเกาะสุมาตรา) นำปืนความศิลาเข้ามาทูลเกล้าถวายถึงสองพันสองร้อยหก

เป็นพระราชอาณาวิเศษ^๑

ส่วนเมืองปัตตานี ก็ได้เข้ามาอ่อนน้อมยอมอยู่ใต้อำนาจไทยเช่นเดียวกัน
หนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวต่อไปว่า ขณะที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งชุมนุม
เจ้าพระฝางแตกแล้วนั้น ครั้นถึง ๗ วันพฤหัสบดี เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสองค่ำ (พ.ศ.
๒๓๑๔) มีใบบอกขึ้นไปแด่กรุงธนบุรีว่า แยกเมืองตานีเข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภาร
ถวายดอกไม้ทองเงิน และเมืองยักตราถวายเป็นใหญ่รอบอก^๒

ตามหลักฐานที่ชาวตะวันตกเขียนไว้ นั้น ก็ได้ความตรงกันว่า ในรัชกาลนี้
เมืองปัตตานี กลับคืน ครังگانู และภายหลังไทรบุรีด้วย ได้ตกเป็นประเทศราชของ
ไทย^๓ ยิ่งกว่านั้น ยังพบหลักฐานในคำโคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
ที่นายสวน มหาคเล็ก แต่งขึ้น กล่าวถึงเมืองขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีว่า

○ นานาประเทศขึ้น	ยังหลาย
เป็นที่หลูทางถวาย	ดอกไม้
นิรันดรทันทองพราย	สรรพสง มานา
ทั้งพระยาไพร ไชร	มอบเกล้าสฤทธิ ๗

^๑ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอน ๒ (พระนคร:
บริษัทโอเคียนส์โทร, ๒๔๔๕) หน้า ๒๕

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓

^๓ Arnold Wright, Twentieth Century Impressions of Siam
(London: Lloyd's Great Britain Publishing Co., 1908) p.52

๑. ตานีนัคเรศเจ้า
 สุงสุวรรณบุษปมา
 นอมถวายป็นอยุธยา
 กลั้วรักภักดีเจ้า

นครา
 กราบเกล้า
 ภูนาถ
 ฟู
 สู่เงอมบพมูล ฯ

หลังจากที่เจ้านราสูริวงศ์ ซึ่งรักษาเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ ๗ ปี ถึงแก่
 พิราลัยไปแล้วใน พ.ศ. ๒๓๑๘ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
 ให้เจ้านครซึ่งเขามารับราชการอยู่ในกรุง ฯ กลับคืนออกไปครองเมืองกึ่งเกาะ ทรง
 แต่งตั้งให้กลับมียศขึ้นเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช เทียบยศเท่ากับเจ้าประเทศราช
 ชั้นสูง ตั้งเสนาบดีได้เหมือนอย่างพระเจ้ากรุงกัมพูชา ในหนังสือกฎรับสั่งตั้งเจ้านครฯ
 ยกเหตุอันเป็นความชอบ ๓ ข้อ ข้อหนึ่งกล่าววา "... เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่
 พม่าชาติ กเจ้านคร ฯ ตั้งตัวเป็นใหญ่ ครองเมืองนครศรีธรรมราชอยู่นั้น พวกแขก
 ยกทัพเข้ามาตีเมืองนคร ฯ เจ้านคร ฯ ตลอดจนมีชัยชนะ รักษาเมืองนครศรีธรรมราช
 ให้คงอยู่แก่ไทย มิให้ตกไปเป็นเมืองของพวกแขกชาติใด"

แต่ใดความในกฎรับสั่งดังกล่าวแตกต่างออกไปอีกข้อหนึ่ง ว่าเมืองแขกคือ
 เมืองไทรบุรี ปัตตานีนั้นยังไม่ไคมาอ่อนนอม ให้เจ้านคร ฯ คิดอ่านเอาเมืองทั้งสองนี้
 คืนมาขึ้นกรุงสยามด้วย ดังจะเห็นได้จากหนังสือกฎรับสั่งตอนหนึ่งว่า "ประการหนึ่ง
 เมืองไทร เมืองตานี เป็นข้าชาติที่สมาพระนครศรีอยุธยา มิไคมาช่วยการสงคราม
 เสนาพสุสามาศย์ ลูกขุน ปรีक्षाใหม่ตราโกษาธิบดีออกไปลองใจยืมเงินเมืองละพันชั่ง
 เพื่อกู้น้ำใจเมืองไทร เมืองตานี และตราโกษาธิบดีนั้น ก็ไคส่งออกมาด้วยแล้ว ควร
 ให้พระเจ้านครศรีธรรมราช เสนาธิบดี คิดอ่านอุบายถายเทวากลาวเมืองให้ไค ทั้ง

๑. นายสวน มหาคเล็ก, โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระนคร:
 ร.พ. โสภณพิพรรฒนาการ, ๒๔๖๘) หน้า ๑๔

เงินก็ให้ได้ ราชการก็อย่าให้เสีย จึงจะเป็นเกียรติยศความชอบแก่พระเจ้านคร
ศรีธรรมราช เสนาบก็สืบไป๗

เรื่องให้ไปยืมเงินเมืองไทรบุรีและเมืองปัตตานี ไม่พบจดหมายเหตุ
กล่าวถึงเลย สมเด็จพระยาคำรง ฯ ทรงสันนิษฐานตามเหตุการณ์ที่มิในภาย
หลังว่า "ทั้งพระยาไทรและพระยาปัตตานีไม่ยอมให้ยืมเงิน ๑,๐๐๐ ชั่ง แต่จะ
เป็นเพราะคำที่ตอบมา ไม่พูดจาทำทายเป็นเกีกริ หรือจะเป็นเพราะพระเจ้ากรุง
ธนบุรียังติดการศึกสงครามทางอ้อมอยู่ ทั้งเมืองไทรและเมืองปัตตานีไม่ได้ยอมขึ้น
พระเจ้ากรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีก็ไม่ได้ให้กองทัพลงไปปราบปรามจนตลอด
รัชกาล๒

สมัยรัตนโกสินทร์

การปราบปรามหัวเมืองมลายูในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ในคราวเปลี่ยนแปลงดินแดนในรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้นเอง
เจ้าเมืองไทรบุรีและปัตตานีก็กลับแข็งเมืองขึ้นอีก เข้าใจว่าสาเหตุมาจากการ
เปลี่ยนตัวเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเวลานั้นชราภาพมากแล้ว ซ้ำยังไม่เต็มใจ
รับราชการอีกด้วย จึงโปรดให้กลับไปอยู่ในกรุงเทพ ฯ ในปี พ.ศ. ๒๓๒๗ แล้ว
ทรงแต่งตั้งเจ้าพั่น ซึ่งเป็นบุตรเขยของเจ้านคร ฯ ขึ้นเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมมา
โสกราช ผู้สำเร็จราชการ เมืองนครศรีธรรมราช ความปรากฏในหนังสือกฎรับสั่ง

๑ "สำเนากฎ เรื่องตั้งพระเจ้านครศรีธรรมราชครั้งกรุงธนบุรี" (ใน
ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒, พระนคร: ร.พ. ไทย, ๒๔๕๓) หน้า ๒๔

๒ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒ หน้า ๑๑๖

เรื่องตั้งเจ้าพระยานคร ฯ (พิสัย) ๖ ให้เมืองสงขลากลับมาเป็นเมืองขึ้นนคร
ศรีธรรมราช แลว่า เมืองนคร ฯ ต่อดึกเขตแดนกับหัวเมืองแขก ให้เจ้าพระยา
นคร ฯ คอยสืบสวนระวังการงาน อย่าให้พวกแขกกำเริบ เข้ามาย่ำยีพระราช
อาณาจักรใด^๑

ควยเหตุที่เจ้านคร ฯ เคยเป็นผู้ปกครองเมืองไทรบุรี บัดตานี้ เมื่อเกิด
ผลัดเปลี่ยนตัวเจ้าเมืองใหม่เช่นนี้ จึงเป็นโอกาสให้แข็งเมืองขึ้นได้ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้า ฯ ก็คงจะทรงกังวลควยการจัดการปกครองภายในและสร้างพระนคร
อยู่ ๓ ปี ทั้งต้องมีพระราชภาระหนักในเรื่องเตรียมการต่อสู้กับพม่า และจัดการกับ
ประเทศกับพม่า จึงจำเป็นต้องทรงทอพระราชธุระทางหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายมลายู
ไว้อชั่วคราว

ใน พ.ศ. ๒๓๒๘ พระเจ้าอังวะปกครองยกทัพใหญ่เข้ามาตีไทย รวมจำนวน
พลถึง ๑๔๔,๐๐๐ คน จัดเป็นกระบวนทัพ ๕ ทัพ เข้ามาตีเมืองไทยเป็น ๕ ทาง
พระเจ้าปดุงทรงยกทัพหลวงเข้ามาเองทางด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้า ฯ มีรับสั่งให้สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุร
สิงหนาท ยกทัพไปตันทพหลวงของพระเจ้าปดุงทางทุ่งลาดหญ้า แขวงเมืองกาญจนบุรี
ในกรมพระราชวังหลังยกไปขัดตาทัพพม่าที่นครสวรรค์ ส่วนหัวเมืองทางแหลมมลายู
ตั้งแต่เมืองชุมพรลงไปจนถึงเมืองนครศรีธรรมราช จำต้องละไว้ให้พม่า อันมีเกงหวุ่น
อักษรหาเสนาบดี เป็นนายทัพ ควยไม่มีกำลังพอจะส่งลงไปรักษา ครั้นเสร็จการศึกที่
ลาดหญ้าแล้ว กรมพระราชวังบวร ฯ จึงเสด็จยกกองทัพลงไปช่วยตีพม่าทางปักษ์ใต้
แตกกลับไป เสร็จแล้วก็เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ทรงพระราชดำริ
ว่า กองทัพกรมพมมออยู่ที่นั่นแล้ว เป็นโอกาสที่จะปราบปรามหัวเมืองมลายูประเทศราช
ที่ตั้งแข็งเมือง ให้กลับมาเป็นข้าขอบขัณฑสีมาอย่างเดิมได้ จึงมีรับสั่งให้ชาหลวงถือ

^๑ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๑๗

หนังสือไปถึงพระยาปัตตานีและไทรบุรี ให้แต่งทูตนำคนไม้ทองเงินเข้ามาถวาย
เหมือนเดาก่อน พระยาปัตตานีขัดแย้งเสีย หายอมมาอ่อนน้อมไม่ กรมพระราชวัง
บวร ฯ จึงดำรัสสั่งให้พระยากลาโหม กับพระยาว่าแสนยากร ยกทัพหน้าลงไปที่
เมืองปัตตานี แล้วเสด็จยกทัพหลวงตามลงมายังเมืองสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕^๑

"... ภายแฉะพระราชกฤษฎาธิการ บรรดาเมืองแขกทั้งปวงก็พ่ายแพ้
แก่พลชาหลวงทั้งสิ้น ที่สู้รบปราชัย จึงโคเมืองก็มีบาง ที่แตกหนีมีโคตอรบก็มีบาง
ที่มาอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ก็มีบาง และเมืองคานีนันเป็นเมืองใหญ่ โคเป็นทองใหญ่
ในเมืองสองบอก ทรงพระกรุณาให้เขียนลงในสำเนา ... บรรดาเจ้าเมืองกรมการ
แขกมลายูทั้งปวงนั้น ที่สู้รบตายในที่รบบ้าง จับเป็นโคษาเสียบ้าง จำไว้อย่าง ที่หนี
ไปโคบาง ที่เขาสวามิภักดิ์ไทยก็ก็มีโคลงโทษบ้าง และพระเชษานุภาพก็ผ่านแม่ไป
โหมลายุประเทศทั่วทั้งปวง...."^๒

ครั้นแล้ว กรมพระราชวังบวร ฯ ก็มีรับสั่งให้กวาดครอบครัวและเก็บเครื่อง
ศาสตราวุธ คือปืนใหญ่กระบอกที่เรียกว่าพระยาตานีนัน เป็นต้น เอามากรุงเทพฯ
เป็นการทอนกำลัง เมืองปัตตานีลงเสียบ้าง แล้วโคทรงแต่งตั้งวานกูระมีดิน ซึ่งเป็น
เชื้อสายรายาปัตตานีเดิม (สุดตานมูหมะมัด) เป็นผู้วาราชการ เมืองแทนสืบไป^๓

เมื่อชาวกองทัพไทยโคเมืองปัตตานี ปราบฏออกไปถึงเมืองไทรบุรี พระยา
ไทรบุรี (อับดุลละโมกูรัมชะ) เกรงพระเชษานุภาพ รับแต่งทูตให้คุมคนไม้ทอง

^๑ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ไทยรบพม่า (พระนคร: สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, ๒๕๐๑) ฉบับรวมเล่ม หน้า ๕๔๑

^๒ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอน ๒ หน้า ๒๗๐

^๓ ธวัช รัตนากิชาติ, หน้า ๒๕

เข้ามาถวาย ยอมเป็นเมืองขึ้นของไทยเหมือนแต่ก่อน ฝ่ายพระยาตรังกานู และพระยากลันตัน ซึ่งขึ้นอยู่กับเมืองตรังกานู มีเขตแดนอยู่ต่อเมืองปัตตานีลงไปข้างใต้ ครั้นทราบว่าไทยได้เมืองปัตตานี เกรงว่าจะเลยลงไปตีถึงเมืองของตนควย จึงแต่งทูตให้คุมคนไม่ทองเงินเข้ามาถวายกรมพระราชวังบวร ฯ ขอสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงเพท ฯ ควบทั้งสองเมือง กรมพระราชวังบวร ฯ ก็โปรดให้คงเป็นเมืองประเทศราช ถวายคนไม่ทองเงินอยู่ทั้ง ๓ เมือง^๑

✓ เรื่องเมืองตรังกานู

เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู มีอาณาเขตทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือจรดกับทะเลจีน ทิศใต้ติดกับป็นัง ทิศตะวันตกติดกับปะหังและกลันตัน พื้นที่ทั้งหมดราว ๖,๐๐๐ ตารางไมล์ ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และมีเกาะหลายเกาะซึ่งมีคนอยู่อาศัย^๒

เดิมเมืองกลันตันและตรังกานูเป็นเมืองเล็ก ๆ ขึ้นอยู่กับเมืองปัตตานี ในสมัยที่อาณาจักรศรีวิชัยเรืองอำนาจ ก็ตกอยู่ใต้อำนาจของศรีวิชัยเช่นเดียวกับไทรบุรีและปะหัง ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ อยู่ใต้อำนาจครอบครองของราชวงศ์มัชปาหิตในชวา ต่อมาก็ตกอยู่ในอำนาจของไทยและมะละกา ในปี พ.ศ. ๒๒๖๘ (ค.ศ. ๑๗๒๖) ถูกพวกบูกิส (Bugis) จาก เซเลเบส (Celebes) เข้าโจมตีทำลายเมืองหลวง มาในราวสมัยกรุงธนบุรี ญาติวงศ์ของเจ้าเมืองปัตตานีไปไต่กำลังจากเมืองยะโฮร์มาตั้งเป็นเมืองใหญ่ขึ้น ภายหลังเจ้าเมืองยะโฮร์ตั้งน้องเขยเล็ก ชื่อตุวันมาไซ ซึ่งมี

^๑ สมเด็จพระยาตากำร ๖, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒ หน้า ๑๑๘

ความสามารถในการรบ ที่เอาเมืองลิงกา (Lingga) มาขึ้นกับยะโฮร์ได้ เป็น
 เจ้าเมืองตรังกานู อยู่ต่อมาทุกวันมาโซ และทุกวันซาเอ็ด อาลีประสา ผู้พี่ชาย ซึ่ง
 เป็นน้องเขยใหญ่ของเจ้าเมืองยะโฮร์ ได้ช่วยกันไปที่เอาเมืองกลันตันมาได้ เมือง
 กลันตันจึงแยกมาขึ้นกับตรังกานู ในครั้งนั้นตรังกานูก็กลับกลายเป็นเมืองใหญ่ มี
 ความรุ่งเรืองทางการค้าขาย ลูกคหชาวเมืองตรังกานูและกลันตัน พวกนี้เขามา
 ขายในกรุงธนบุรี ครั้นกรมพระราชวังบวร ฯ ยกทัพไปที่ไคเมืองปัตตานีใน
 สมัยรัตนโกสินทร์ พระยาตรังกานูมาโซจึงจักห้าพันไม่ทองเงิน เสร็จราชการ
 ให้ศรีตัวกรมการคุมเขามาหูลเกล้า ฯ ถวาย ขอเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกับ
 กรุงเทพฯ ฯ ถวาย

✓ เมืองกลันตัน

ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกเขมรเกี่ยวกับตรังกานู มีอาณาเขตทิศเหนือและ
 ตะวันออกเฉียงเหนือติดกับทะเลจีน ตะวันออกจดตรังกานู ทางใต้จดปะหัง ทาง
 ตะวันตกจดเประและอำเภอระแงะ (ในจังหวัดนราธิวาส) มีพื้นที่ทั้งหมดราว
 ๕,๘๗๐ ตารางไมล์^๒

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองกลันตันผูกพันอยู่กับเมืองตรังกานู
 มาโดยตลอด ตั้งแต่ไกลลาวมาแล้ว เมื่อเมืองตรังกานูเขามาอ่อนนอมยอมขึ้นกับ
 กรุงเทพฯ ฯ เมืองกลันตันซึ่งขึ้นอยู่กับตรังกานู ก็เขามาอ่อนนอมถวาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ เทศกาลบาล เล่ม ๑ ร.ศ. ๑๒๕ หน้า ๒๖๑

^๒ Encyclopaedia Britannica, Vol.14 p.721

การปกครองหัวเมืองขึ้นในแหลมมลายูในรัชกาลที่ ๑

ในต้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดให้เมือง ไทรบุรี ภูถันตัน ตรังฆานู เป็นเมืองประเทศราชถวายเครื่องราชบรรณาการตาม ปกติ แต่ส่วนเมืองปัตตานีนั้นทรงตั้งเจ้าเมืองใหม่ ให้อยู่ในความดูแลของเมืองสงขลา ซึ่งขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช มีฐานะเหมือนหัวเมืองภายในพระราชอาณาจักรไทย แท้ ๆ^๑

การปราบกบฏเมืองปัตตานี

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ไทยจะปกครองเมืองปัตตานีให้เป็นเสมือนหัวเมือง ขึ้นนอกของไทยเมืองหนึ่ง แต่ก็ต้องประสบความยุ่งยากเกี่ยวกับหัวเมืองเหล่านี้ ตลอดมา เพราะราษฎรเป็นชนต่างชาติต่างภาษา โดยเฉพาะทางศาสนากัน จึง ปรากฏว่า ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๓๒ - ๒๓๓๔ ไคมีโต๊ะซาหัยค์ (คือผู้สืบเชื้อสาย มาจากพระนางบีหมัต) เขามาจากต่างประเทศ มาสาแดงตนว่าเป็นผู้วิเศษ ภู เวทมนต์และวิชาการต่าง ๆ จนพวกแขกชาวเมืองปัตตานีพากันเชื่อถือเป็นอันมาก ภายเมืองปัตตานีคือควนกูระมีดิน ผู้ซึ่งกรมพระราชวังบวรฯ ได้ทรงแต่งตั้งให้ ครองเมืองปัตตานีนั้น ไคมีโต๊ะซาหัยค์เป็นต้นคิด จึงก่อกบฏขึ้น ชักชวนพวกแขก โจรสลัดนอกพระราชอาณาเขต สมทบกับแขกเมืองปัตตานี ยกกองทัพขึ้นมาตีเมืองสงขลา แล้วแต่งคนให้คุมเครื่องบรรณาการและถือนั่งสือของรายาปัตตานีไปชักชวนอง เชียงสือ เจ้าแผนดินญวน ให้ยกกองทัพญวนขึ้นมาตีทางตะวันออกอีกทางหนึ่ง ฝ่ายอง เชียงสือ

^๑ ม.จ. สิบพันพาร เสนอ โสถกุล, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ยุคแรก ฉบับร่าง (พระนคร: หางหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, ๒๕๐๑) หน้า ๗๒ - ๗๓

คิดถึงพระเชษฐภคินีที่ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงในเวลาเมื่อเสียบ้านเมือง จึงมิได้รับของพระยาคานีไว้ แล้วส่งหนังสือเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงทราบ จึงโปรดให้พระยาภักดีโกษาธิบดี เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพคุมกองทัพกรุงเทพฯ ยกออกไปสมทบกองทัพเมืองนครฯ เมืองสงขลา แต่ก่อนจะยกไปถึงนั้น ทางเมืองสงขลา พระยาสงขลา (บุญสุย) มีกำลังไม่พอกันทานพวกปัตตานี จึงหลบถอยขึ้นมาตั้งมั่นที่เมืองพัทลุง พระศรีโกธราศ ผู้รักษาเมืองพัทลุง คั้นข้าวศึกหลบหนีไปเสียก่อน เมื่อญเจ้าพระยานครฯ (พัฒน์) ยกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราชลงไปทัน สมทบกับไพร่พลพระยาสงขลา ช่วยกันระดมตีกองทัพพวกเมืองปัตตานีแตกพ่ายไป แล้วพระยาสงขลาติดตามลงไปตีได้เมืองปัตตานี จับตัวรายาปัตตานีส่งเข้ามากรุงเทพฯ ครั้นปราบปรามบ้านเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้ว โปรดฯ ตั้งให้แขกคนหนึ่งชื่อระตูหรือคาคู หรือคาโตะปักถิ่นเป็นเจ้าเมืองแทน อยู่ที่อำเภอยะหริ่งในปัจจุบัน

ในครั้งนั้น เมื่อกองทัพกรุงลงไปถึง เจ้าพระยานครฯ (พัฒน์) กับพระยาสงขลา (บุญสุย) เกิดเป็นอริกัน ถึงกราบทูลเกล้าฯ โทษกันขึ้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงพระราชดำริว่า เมืองนครฯ เมืองเคียว กากับหัวเมืองแขกทั้งหนานอกหนาใน คุณแควะวัง เหตุการณ์ไม่ไต่หัวถึง กอปรทั้งพระยาสงขลา (บุญสุย) มีความชอบ เมื่อยกตามลงไปตีได้เมืองปัตตานี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระยาสงขลา (บุญสุย) ขึ้นเป็นเจ้าพระยา ยกเมืองสงขลาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และให้กากับหัวเมืองแขกทั้งทะเลหนาใน คือเมืองตรังกานูและเมืองปัตตานี ส่วนเมืองนครศรีธรรมราช คงใ้กากับคุณแควเมืองไทรบุรี อันเป็นหัวเมืองใหญ่อยู่ชาย

เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี

ทะเลหนานอกต่อมา^๑

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงอธิบายถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า "เมืองสงขลาเพิ่งมาตั้ง เป็นเมืองใหญ่ขึ้นในปลายรัชกาลที่ ๑ หรือต้นรัชกาลที่ ๒ เพราะเมืองเจริณูขึ้น ประจวบเวลามีราชการเกี่ยวข้องกับทองปราบปรัมเมืองไทรบุรี เมืองปัตตานี เขาใจว่า กรุงเทพฯ คงจะไม่อยากให้เจ้าพระยาบวรฯ มีอำนาจมากเกินไป หรือเป็นควยเห็นการลำบากเกินกว่าที่เจ้าพระยาบวรฯ จะบังคับบัญชาได้เรียบร้อยทั่วไป จึงตั้งเมืองสงขลาเป็นเมืองใหญ่อีกเมืองหนึ่งสำหรับตรวจตราดูแลหัวเมืองมลายูทางฝ่ายตะวันออก เมืองนครฯ ให้ตรวจตราวากลาบทางฝ่ายตะวันตก อันติดเนื่องกับแดนอังกฤษ"^๒

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๔ นั้นเอง เจ้าพระยาสงขลา (บุญสุข) กับเจ้าพระยาบวรฯ เขาไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาบวรฯ กราบบังคมทูลกล่าวโทษเจ้าพระยาสงขลา ว่าทำการขมเหงเมืองไทรบุรี ยึดตำบลบ้านพะตงและบ้านการ่าแขวงเมืองไทรบุรีไว้ และผนวกเข้ากับเมืองสงขลา ทั้งยั่วยุให้พวกญวนตีกับพวกชาวเมืองนครศรีธรรมราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงพิจารณาว่า ที่ตำบลบ้านพะตงการ่า ถึงจะเป็นเขตเมืองไทรบุรี แต่เมืองสงขลาตีเมืองไทรบุรีและตานีได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานยกที่ตำบลบ้านพะตงการ่า ให้เป็นเขตแดนเมืองสงขลา^๓

^๑ กรมพระยาคลัง (ดิศพลำดับ) รัชกาลที่ ๒ หน้า ๑๒๑ - ๑๒๒

^๒ พระยาวิเชียรคีรี, เรื่องพงศาวดารเมืองสงขลา (พระนคร: ร.พ. โสภณพิพิธธรรมานการ, ๒๔๗๑) ตอนคำนำ โดย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ - ๑๖

ครั้นอยู่มาถึงปี พ.ศ. ๒๓๕๑ เมื่อเจ้าพระยาพลเทพ (บุญนาค บ้านแมลา) ยังเป็นเจ้าพระยาชัยวิชิตณรงค์รักษากรุงเก่าอยู่ เจ้าพระยาสงขลา (บุญสุข) มีใบบอก เขามาว่า พระยาตรังกานูกับคาโตะปะกัถันคบคิดกันไปชวนแขกเมืองเขียะนอกราช อาณาเขต จะพากันมาตีเมืองสงขลา จึงโปรดให้เจ้าพระยาพลเทพเป็นแม่ทัพ ยก กองทัพลงไปปราบปรามเมืองยี่ริงซึ่งคาโตะปะกัถันเป็นใหญ่อยู่ที่สงขรามาค้างแต่ ก่อน^๑ แล้วโปรดตั้งให้ปลัดเมืองจะนะ ชื่อขวัญชัย ขึ้นไปเป็นเจ้าเมืองปัตตานี นับว่าเป็นคนไทยคนแรกที่ได้เป็นพระยาปัตตานี

อนึ่ง ในตอนปลายรัชกาลนั้น พระยาไทร (อับดุลละ โมกุลัมชะ) ถึง อนุิจกรรม พระยาไทรมีบุตรชาย ๑๐ คน ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะต่างมารดา กัน คนญาติญาติกันรายมาทุกา ได้เป็นพระยาไทร อยู่ไม่นานก็ถึงอนุิจกรรม ไม่ปรากฏว่า มีบุตร พวกคนอื่นๆ ซึ่งเป็นบุตรพระยาไทร (อับดุลละ) จึงแย่งกันจะเป็น เจ้าเมืองไทรบุรี คือ คนกูปะแงรัน บุตรคนที่ ๒ กับ คนกูบัสตู บุตรที่ ๓ ซึ่งผิดใจ อยู่กับเจ้าพระยานคร ๖ พวกญาติพี่น้องและข้าราชการผู้ใหญ่ในเมืองไทรบุรี ตลอด จนเจ้าพระยานคร (พัฒน์) ต่างสนับสนุนข้างคนกูบัสตู เพราะเป็นบุตรภรรยาหลวง และมีผู้คนนิยมนับถือมาก ส่วนคนกูปะแงรันนั้น พวกญาติพี่น้องและข้าราชการในเมือง ไทรบุรีรังเกียจว่าเป็นคนไม่บริสุทธิ์ทางฝ่ายมารดา เพราะมารดาไม่ใช่แขก (จะ เป็นไทยหรือมอญไม่แน่) ทั้งกล่าวกันว่า เป็นคนโลเลไม่นับคง ต่อมาเจ้าพระยา นคร ๖ ก็พาทั้งคนกูปะแงรัน และคนกูบัสตู เขามาเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธ ยอดฟ้า ๖ ถึงกรุงเทพฯ ทรงพระราชดำริเห็นว่าคนกูปะแงรันเป็นพี่ จึงทรงตั้ง คนกูปะแงรันเป็นพระยารัตนสงคราม รามภักดิ์ ศรีสุลต่านมหมัด รัตนราชบดินทร์ สุรินทวงษา พระยาไทรบุรี ทรงตั้งคนกูบัสตูเป็นพระยาอภัยนุราช ตำแหน่งรายามูคา

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ (พระนคร: ร.พ.บำรุงบุญถกิจ ร.ศ. ๑๒๐) หน้า ๒๕๖

กลับออกไปรักษาราชการ^๑

ในตอนนั้นฝรั่งวิจารณ์ว่า การที่สยามตั้งคนกบฏปะแ่งวันซึ่งเป็นคนเหลวไหล ไม่นั่นคงให้ เป็นพระยาไทรบุรีนั้น ก็เพราะสยามไม่ต้องการจะตั้งคนที่มีผู้นิยมนับถือ มาก เช่น คนกบฏศุมนุ ควบ เกรงจะทงตัวและไม่ยอมอ่อนนอม จึง เลือกเอาคนที่ มี พวกพ้อง ขึ้นเป็นเจ้าเมือง จะได้ระลึกถึงคุณที่ได้อุปการะช่วยเหลือ^๒

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า หัวเมืองประเทศราชหลายแห่งนั้น มักจะมี เรื่องแข็งเมืองก่อกองกำเริบ และบางครั้งก็แย่งชิงอำนาจในพวกกันเองอยู่เสมอ ไทยต้องคอยระงับและบางครั้งก็ถึงกับต้องใช้อำนาจปราบปราม ทั้งจัดการปกครอง แต่งตั้งเจ้าประเทศราชตลอดมา ถึง เหตุการณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาตากำรงราชานุภาพ, เรื่องพงศาวดารอันเป็นมูลเหตุแห่งจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ (พระนคร: หอพระสมุดวชิรญาณ, ๒๔๕๘) หน้า ๘

^๒ ก็ อยู่โพธิ์, หน้า ๓๕๐